

PROCJENA POTREBA NA POLJU PODRŠKE SVJEDOKA / ŽRTAVA U BiH

**“Procjena stanja i potreba kantonalnih / okružnih tužilaštava i sudova
na polju podrške i zaštite svjedoka / žrtava u predmetima ratnih zločina u BiH”**

Razvojni program Ujedinjenih nacija
UNDP

Recenzenti

Alma Dedić

analitičarka Sektora za pravdu i ljudsku sigurnost

Elma Prcić Bilić

voditeljica SPWCC projekta

Amra Jašarević

zamjenica direktora Sekretarijata VSTV-a

Tim autora

Dragan M. Popović

magistar političkih nauka

Lucia Dighiero

magistrica kliničke psihologije

Lejla Hadžimešić

magistrica prava i ljudskih prava

Alma Taso - Deljković

magistrica kliničke psihologije

Tiraž

500

Izvještaj "Procjena stanja i potreba kantonalnih / okružnih tužilaštava i sudova na polju podrške i zaštite svjedoka / žrtava u predmetima ratnih zločina u BiH" realiziran je u okviru projekta: Izgradnja kapaciteta kantonalnih i okružnih tužilaštava i sudova u BiH za procesuiranje ratnih zločina, 2008. – 2011. (skraćeni naziv: Podrška procesuiranju slučajeva ratnih zločina u BiH - SPWCC)

Mišljenja izražena u Izvještaju su mišljenja autora i kao takva ne odražavaju zvanične stavove Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP)

Sadržaj		50
		52
Sadržaj	04	52
Predgovor	07	53
Skraćenice	09	55
Uvodne napomene	11	56
Informativni sažetak	15	57
1. Šta je podrška svjedocima i kako je nastala?		58
1.1. Šta je zaštita a šta podrška svjedocima?	21	59
	23	59
2. Iskustva na planu podrške i zaštite svjedoka u sudskom procesu	25	61
2.1 Služba za svjedoke / žrtve – Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju	27	63
2.2. Jedinica za pomoći svjedocima i Odjel za sudjelovanje i reparaciju za žrtve – Međunarodni krivični sud	29	63
2.3. Odjeljenje za podršku svjedocima – Sud Bosne i Hercegovine	31	64
2.4. Odjel za podršku žrtvama i svjedocima u kaznenim postupcima i postupcima za kaznena djela ratnih zločina pri Ministarstvu pravosuđa Republike Hrvatske	33	64
2.5. Služba pomoći oštećenima i svedocima – Veće za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu, Srbija	35	65
3. Izvještaji i preporuke domaćih i međunarodnih aktera u vezi s pitanjima podrške i zaštite svjedoka / žrtava u BiH	37	66
3.1. Preporuke Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina u BiH iz oblasti podrške i zaštite svjedoka / žrtava	39	66
3.2. Zakonodavni okvir BiH u oblasti podrške i zaštite svjedoka	40	66
3.3. UNDP - Izvještaj o kapacitetima sudova i tužilaštava u BiH za istražu, krivično gonjenje i procesuiranje ratnih zločina	41	67
3.4. Aktivnosti OSCE-a	42	67
3.5. Mišljenje Evropske komisije	43	68
3.6. Izazovi i prepreke u oblasti podrške i zaštite svjedoka / žrtava	44	68
4. Procjene stanja u kantonalnim / okružnim tužilaštima i sudovima u BiH u pogledu procesuiranja predmeta ratnih zločina i podrške / zaštite svjedoka	47	69
4.1. Tužilaštva	49	71
4.1.1. Kapaciteti tužilaštava za provođenje istrage i podizanje optužnica te mogućnost pružanja psihološke podrške tokom istrage	49	73
		77
4.1.1.1. Problem identifikovanja svjedoka i uspostavljanja saradnje sa svjedocima		77
4.1.1.2. Psihološka podrška svjedocima / žrtvama		78
4.1.1.2.1. Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka i Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina		78
4.1.1.2.2. Saradnja tužilaca i svjedoka		79
4.1.1.2.3. Odnos između tužilaštava i NVO-a		79
4.2. Sudovi		80
4.2.1. Kapaciteti sudova za procesuiranje predmeta ratnih zločina i mogućnost pružanja psihološke podrške nakon podizanja optužnice		80
4.2.1.1. Mogućnost primjene Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka i ostali kapaciteti sudova		81
4.2.1.1.1. Tehnički kapaciteti		81
4.2.1.1.2. Odnos između sudova i centara za socijalni rad		81
4.2.1.2. Psihofizička podrška svjedocima		82
4.2.1.3. Odnos između sudova i organizacija civilnog društva		82
5. Preporuke		83
5.1. Opće preporuke		83
5.1.1. Zaštita svjedoka na kantonalnom i okružnom nivou		83
5.1.2. Podrška svjedocima na kantonalnom i okružnom nivou		84
5.1.3. Posebne preporuke i ključni akteri		84
5.2. Specifične preporuke		85
5.2.1. U pravcu pružanja psihološke podrške potrebno je da tužilaštva		85
5.2.2. Preporuke za tužilaštva i sudove		85
5.2.3. Preporuke za centre za socijalni rad		85
5.2.4. Preporuke za entitetske i kantonalne vlade i jedinice lokalne samouprave		86
5.2.5. Preporuke za policijske uprave		86
5.2.6. Preporuke za entitetski i kantonalni nivo vlasti		86
5.2.7. Preporuke za organizacije civilnog društva		86
5.3. Minimalni kapaciteti potrebni za efikasnu podršku i zaštitu svjedoka / žrtava tokom sudskog procesa na kantonalnom i okružnom nivou		86
Bibliografija		87
Prilozi		88
Prilog 1 Upitnici za istraživanje – Upitnici za tužioce i sudije		88
Prilog 2 Tužilaštva i sudovi u Brčko Distriktu, Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine od kojih su prikupljeni podaci		89
Prilog 3 Overview of Caseload Relating to War Crimes		89

Predgovor

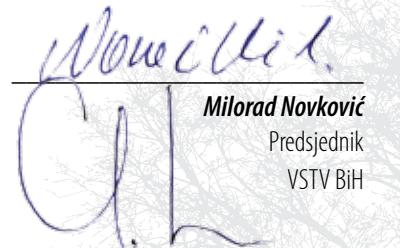
Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina u BiH razmotrila je najprimjerene načine kako da kantonalni i okružni sudovi i tužilaštva raspodijele teret broja neriješenih predmeta ratnih zločina, te istovremeno omoguće pravičan tretman žrtvama, svjedocima i optuženom u tim postupcima. S obzirom da u Bosni i Hercegovini (BiH) do sada postoji jedan Odjel za podršku svjedocima, i to pri Sudu BiH, osnovan u maju 2005. godine, potrebno je razmotriti načine podrške i zaštite svjedoka u ostalim sudovima u BiH kako svjedočenje u procesu ne bi prouzrokovalo dodatnu patnju ili traumu za svjedoke. Na taj način bi se osiguralo efikasnije funkcionisanje sudova u BiH, koji bi bili spremni pružiti adekvatnu i ujednačenu zaštitu i podršku svjedocima tokom sudskega postupaka (bilo da su oni svjedoci tužilaštva ili odbrane).

Nažalost, trenutno rijetko postoje uslovi da se omogući podrška i/ili zaštita svjedocima pred sudovima u bosanskohercegovačkim entitetima, prvenstveno zbog nedostatka iskusnog kadra. To što sudstvo nije u mogućnosti zajamčiti isti tretman pred svim sudovima u BiH, tačnije osobama čiji predmeti budu proslijedivani kantonalnim ili okružnim sudovima u odnosu na one koji se procesuiraju u Međunarodnom krivičnom судu za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) ili Sudu BiH predstavlja ozbiljnu prepreku vladavini prava. To naročito dolazi do izražaja imajući u vidu obavezu da se svjedocima osigura jednak tretman pred svim sudovima u BiH.

Putem implementacije projekta Podrška procesuiranju slučajeva ratnih zločina u BiH UNDP je uspostavio partnerski odnos sa Visokim sudskim i tužilačkim vijećem (VSTV) kako bi se zajednički angažovali na izradi izvještaja Procjena stanja i potreba u oblasti podrške i zaštite svjedoka/žrtava u BiH, te uz kontinuiranu podršku vlade Španije dati potporu kantonalnim i okružnim tužilaštvarima, sudovima i ostalim relevantnim državnim ustanovama da postave temelj za stvaranje adekvatnog mehanizma za podršku i zaštitu

žrtava/svjedoka. Stoga izvještaj nudi detaljan uvid u trenutnu situaciju uzimajući u obzir dosadašnje aktivnosti tužilaštava, sudova i nevladinih organizacija na ovome polju.

Oslanjajući se na rezultate ove procjene, preporuke izažene u izvještaju imaju cilj podizanje svijesti o ovim pitanjima, davanje informiranih odgovora na pitanja iz oblasti podrške svjedocima i davanje polazne osnove za uspostavljanje funkcionalnog mehanizma podrške i zaštite žrtava/svjedoka u BiH. Ovakav mehanizam podrške i zaštite žrtava/svjedoka osigurao bi da isti model podrške i zaštite bude omogućen na čitavoj teritoriji BiH, a također bi pomogao državi da osigura implementaciju zakona iz ove oblasti u skladu sa evropskim standardima zaštite ljudskih prava.

Milorad Novković
Predsjednik
VSTV BiH

Yuri Afanasiev
Rezidentni predstavnik
UNDP BiH

**N.J.E. Alejandro Enrique
Alvargonzález San Martín**
Ambasador Kraljevine Španije

Skraćenice**RH**

Republika Hrvatska

RS

Republika Srpska, BiH

SIPA

Državna agencija za istrage i zaštitu

Služba

Služba za podršku svjedocima / žrtvama MKSJ-a

SPWCCProjekat: Podrška procesuiranju slučajeva ratnih zločina u BiH
(Support to Processing War Crimes Cases in BiH)**Strategija**

Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina

Sud BiH

Sud Bosne i Hercegovine

UNDP

Razvojni program Ujedinjenih naroda

VSTV

Visoko sudsko i tužilačko vijeće

Zakon o zaštiti

Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka

PTSP

Posttraumatski stresni poremećaj

ZKP

Zakon o krivičnom postupku

BiH

Bosna i Hercegovina

EK (EC)

Evropska komisija

FBiH

Federacija BiH

MKS (ICC)

Međunarodni krivični sud

MKSJ (ICTY)

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju

MKSR

Međunarodni krivični sud za Ruandu

NVO

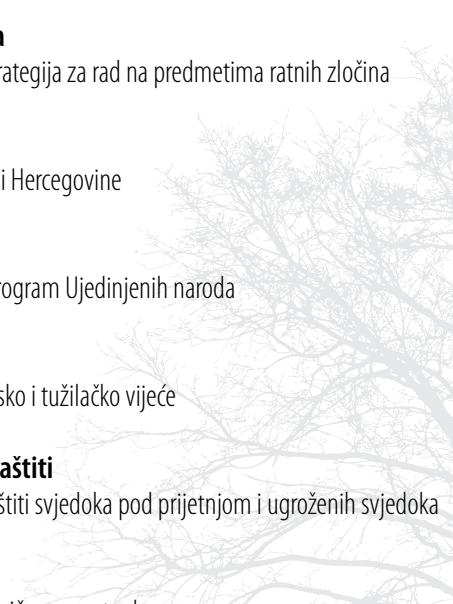
Nevladina organizacija

OPS

Odjel za podršku svjedocima

OSCE

Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi

Uvodne napomene

Budući da sektor pravosuđa Bosne i Hercegovine sada istražuje i sudi u predmetima ratnih zločina u cijeloj zemlji na okružnom / kantonalnom nivou, pitanje pružanja jednakog nivoa podrške i zaštite svjedoka / žrtava, gdje god da su pozvani da svjedoče u BiH, postalo je u proteklim godinama pitanje čije se rješavanje nameće kao neodložno.

Državne vlasti BiH preduzele su u posljednjem tromjesečju 2008. godine prvi značajan korak u izradi Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina u BiH. Jedno od područja kojem je poklonjena naročita pažnja prilikom izrade strategije bila je i oblast podrške i zaštite svjedoka. Strategija sadrži određene preporuke, koje se većinom odnose na kantonalne i okružne sudove i tužilaštva u Federaciji BiH (FBiH) i Republici Srpskoj (RS), koji rade na slučajevima ratnih zločina, gdje podrška svjedocima / žrtvama u ovim procesima u velikoj mjeri izostaje. Međutim, podrška svjedocima / žrtvama u velikoj mjeri izostaje i danas na kantonalnim i okružnim sudovima i tužilaštвima u BiH. Imajući u vidu da će upravo ovi sudovi i tužilaštva dobiti sve veću ulogu u procesuiranju predmeta ratnih zločina, pitanje podrške i zaštite svjedoka / žrtava na tim nivoima postaje sve aktuelnije.

S obzirom da postoji velika potreba da se kantonalni i okružni sudovi i tužilaštva što prije osposobe za efikasno procesuiranje ratnih zločina, Razvojni program Ujedinjenih nacija u BiH (UNDP BiH), u saradnji sa domaćim vlastima i partnerima, osigurao je provedbu projekta pod nazivom Podrška procesuiranju slučajeva ratnih zločina u BiH (SPWCC). Jedna od komponenata tog projekta jest i inicijalna podrška upostavljanju mehanizama za podršku svjedocima / žrtvama

u BiH. U smislu provedbe te komponente Projekta, UNDP BiH je, u saradnji sa VSTV, počeo rad na izradi izvještaja Procjena potreba na polju podrške žrtava / svjedoka u BiH, koji će sadržavati strateške preporuke za ovu oblast u BiH.

UNDP BiH angažirao je četvoročlan tim za procjenu, koji se sastojao od istraživača i stručnjaka u ovoj oblasti. Oni su izvršili procjenu kapaciteta i potreba na kantonalnom / okružnom nivou i nivou Brčko Distrikta za sektor pravosuđa BiH, a u vezi s podrškom i zaštitom koja se pruža svjedocima / žrtvama u predmetima ratnih zločina. Svrha ove procjene je da se u konkretnim crtama analiziraju potrebni mehanizmi za podršku svjedocima i predlože kratkoročne i dugoročne preporuke za kantonalne i okružne sudove i tužilaštva.

Od 21. oktobra 2009. do 12. novembra 2009. godine, tim za procjenu posjetio je tužioce i sudije 15 tužilaštava i sudova u Brčko Distriktu, FBiH i RS¹. Posjete su bile usmjerenе na utvrđivanje potreba i sposobnosti ovih institucija da pruže podršku i zaštitu svjedocima / žrtvama prije i nakon podizanja optužnice te nakon suđenja, kao i potrebe i sposobnosti tužilaštava da pružaju podršku i zaštitu tokom istražne faze. Metodologija prikupljanja podataka zasnovala se na direknom kontaktu. U toku razgovora sa tužiocima i sudijama korišten je set uniformnih pitanja.² Velika pažnja posvećena je procjeni kapaciteta sudske prostorije u smislu trenutno raspoloživog prostora i opreme za provedbu Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. Tim za procjenu obavio je tokom istraživanja ukupno 35 razgovora.

¹ Vidi Prilog 2 - Tužilaštva i sudovi u Brčko Distriktu, Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine od kojih su prikupljeni podaci.

² Vidi prilog 1 – Upitnik za tužioce i Upitnik za sudije

Pored održanih intervjuja, nalazi i zaključci ovog izvještaja zasnovani su na razmatranju različitih prijedloga u pogledu pružanja podrške svjedocima koje su dale domaće i međunarodne institucije prisutne u BiH.

Na osnovi rezultata ove procjene, UNDP BiH namjerava pomoći relevantnim državnim institucijama i partnerima u stvaranju osnove za uspješno funkcioniranje mehanizama podrške svjedocima / žrtvama koji zadovoljavaju evropske standarde u pogledu zaštite ljudskih prava i osiguravaju provedbu Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka te provedbu odredbi Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina (Strategije).

Šta je zaštita svjedoka a šta podrška svjedocima?

Zaštita svjedoka³

Visoki predstavnik je nametnuo, a Parlamentarna skupština BiH potom, u istovjetnom tekstu, usvojila Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka⁴. Na entitetskim nivoima takođe su usvojeni zakoni⁵ koji predviđaju primjenu mjera čiji je cilj da u konačnici dovedu da toga da svjedok bude saslušan bez bojazni za vlastitu sigurnost i sigurnost svoje porodice kao i da se pri tome ne povrijede prava osoba protiv kojih se vodi krivični postupak.

Ovi zakoni propisuju proceduralne i fizičke mjere zaštite za svjedoke pod prijetnjom i ugrožene svjedoke u krivičnim postupcima pred sudovima u BiH.

Sud na zahtjev jedne od strana u postupku može, uz saglasnost svjedoka, odrediti primjenu jedne ili više mjera istodobno kako bi sudija i sudska vijeće bili u prilici kontrolirati način ispitivanja svjedoka, posebno s ciljem zaštite svjedoka od uznemiravanja i zbumjivanja. Djelotvornom zaštitom svjedoka može se minimizirati dodatna trauma i strah, koji su povezani sa sudjelovanjem u sudskom procesu.

³ Korišteno predavanje Minke Kreho, sutkinje Suda BiH, „Praksa Suda BiH u primjeni zaštitnih mjera prema svjedocima“, predstavljeno na UNDP-ovu Seminaru za sudije:

Procjena dokaza u postupcima ratnih zločina, 7.- 8. maja 2009. godine

⁴ Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, BiH - prečišćeni, nezvanični tekst, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine 3/03, 21/03, 61/04, 55/05

⁵ Zakon o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku, RS; Službeni glasnik RS br. 48/10

Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, FBiH

Ukoliko postoji bojazan da će se ugroziti sigurnost ili privatnost svjedoka ili njegove porodice, sud ima na raspolaganju sljedeće mjere zaštite:

1. Zaštita od izlaganja javnosti

- Mjere kojima se osigurava neotkrivanje identiteta svjedoka i dodjela pseudonima (svjedočenje iza parvana ili upotreba elektronskih uređaja za promjenu glasa ili lika kako bi identitet ostao prikiven)

2. Zaštita od ponovne traumatizacije zbog prisustva optuženog

- Mjere koje omogućuju da svjedok svjedoči iz druge prostorije i bude ispitani posredstvom tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka takođe s ciljem prikrivanja identiteta ali na način na koji stranke i branitelj mogu postavljati pitanja, a da ne budu prisutni u istoj prostoriji.

3. Zaštita od otkrivanja identiteta optuženom

- Mjera kojom se obezbeđuje da neki ili svi lični podaci svjedoka ostanu povjerljivi nakon podizanja optužnice u određenom vremenskom periodu.

Zakon o programu zaštite svjedoka⁶ osigurava fizičku zaštitu svjedoka koji se suočavaju sa prijetnjom opasnom po život, zdravlje ili slobodu. Odjel za zaštitu svjedoka u okviru SIPA sve odluke donosi samostalno nakon pažljivog razmatranja okolnosti. Prilikom odlučivanja o izboru mjera naročito se uzima u obzir težina krivičnog djela i stepen rizika, prava optuženog te efekat preduzetih mjera. Ovaj zakon usvojen je i primjenjuje se samo na državnom nivou.

Podrška svjedocima⁷

Značajan je utjecaj psihologije sudnice kao i poznavanja profila svjedoka prije nego svjedočenje započne na sam tok suđenja i efikasnost procesa. Poznavanje profila svjedoka podrazumijeva angažman odjela / ureda za podršku svjedocima na nivou Suda BiH. Podrazumijeva se da se ovakvo odjeljenje stara o svjedocima nakon potvrđivanja optužnice – psihički ih priprema prije, ako je potrebno u toku i u svakom slučaju nakon svjedočenja, kao i da im pruži sveobuhvatnu popratnu organizacionu pomoć. Spomenute aktivnosti dio su u praksi dokazane podrške svjedocima / žrtvama i radu sudske vijeća, koje u tom slučaju već pred samo suđenje ima potrebne informacije o svjedoku i njegovom psihičkom stanju te bolje može planirati i usmjeriti proces.

⁶ Zakon o programu zaštite svjedoka u BiH, Službeni glasnik BiH br. 29/04
http://www.sudbih.gov.ba/files/docs/zakoni/ba/zakon_o_programu_zastite_svjedoka_29_04_-bos.pdf

⁷ Korišteno predavanje Minke Kreho, sutkinje Suda BiH, Praksa Suda BiH u primjeni zaštitnih mjera prema svjedocima, predstavljeno na seminaru za sudije UNDP-a BiH:
Procjena dokaza u postupcima ratnih zločina, 7. – 8. maja 2009. godine

Dakle, svjedoci, i to posebno svjedoci u krivičnim predmetima ratnog zločina, uglavnom su žrtve koje su preživjele razne ratne golgote, progone, logore, silovanja, odnosno razna fizička i psihička maltretiranja. Takve osobe su nerijetko pod dugotrajnim liječničkim tretmanima i jasno je da im je u situaciji kada se moraju ponovo suočiti sa svim onim što su preživjele i susresti se „oči u oči“ sa izvršiocima zlodjela potrebna stručna pomoć kako bi podnijele takav pritisak. Nadalje, poznato je da onaj kome se nešto ružno desilo nevoljno o tome priča. Dodatna *trauma i strah koji su povezani sa sudjelovanjem u takvim postupcima mogu se adekvatnom podrškom u procesu suđenja minimizirati i, u određenoj mjeri, rješiti i pitanja koja se odnose na nevoljnost svjedoka da svjedoče kao i njihov zamor zbog učešća u sudskom procesu.*

Informativni sažetak

U skladu sa odredbama Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina, važno je da Visoko sudska i tužilačko vijeće (VSTV), zajedno sa nadležnim ministarstvima, kao i sa pravosudnim institucijama utvrdi koje su potrebe kantonalnih i okružnih sudova i tužilaštava, kao i da napravi finansijsku procjenu kako bi se obezbijedilo da se svi prioritetni slučajevi završe za 7 godina, a svi slučajevi ratnih zločina za 15 godina.

Kantonalni / okružni sudovi i tužilaštva u BiH suočavaju se sa nedostatkom kapaciteta za efikasno procesuiranje predmeta ratnih zločina, naročito u smislu pružanja psihološke podrške svjedocima / žrtvama. To pogotovo dolazi do izražaja u oblasti podrške svjedocima, jer uglavnom ne postoje mehanizmi na nivou kantonalnih i okružnih sudova i tužilaštava u BiH na temelju kojih bi se ispunile sve odredbe Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka i preporuke Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina, a koji čine okvir za oblast podrške svjedocima. Te probleme analizirali su također i Evropska komisija i OSCE. Naime, Komisija u svom izvještaju iz 2009. godine spominje neodostatak mehanizama za zaštitu i podršku svjedoka u BiH zbog nedovoljne kadrovske popunjenoosti, kao jedne od značajnih prepreka u napretku reforme pravosuđa, dok, sa druge strane, OSCE putem preporuka koje se odnose na mehanizme podrške svjedocima, prvenstveno obrađuje osnivanje struktura za zaštitu svjedoka / žrtava pri sudovima, u fazi istrage u tužilaštima.

U BiH u samo nekoliko kantonalnih i okružnih tužilaštava i sudova postoje odjeli za ratne zločine. To su okružna tužilaštva u Doboju i Banjoj Luci, Osnovno tužilaštvo Brčko Distrikta i Kantonalno tužilaštvo Tuzlanskog kantona, tj. okružni sudovi u Banjoj Luci i Istočnom Sarajevu i Osnovni sud Brčko Distrikta. Sve ostale sudije i tužioci kantonalnih i okružnih sudova i tužilaštava angažirani su na svim onim slučajevima koji spadaju u nadležnost ovih pravosudnih institucija. Čak se dešava da po potrebi i one sudije i tužioci koji su raspoređeni da se bave isključivo predmetima ratnih zločina bivaju angažirani u nekim drugim slučajevima. Razlog tome je što trenutno pred svim sudovima u BiH nema mnogo predmeta ratnih zločina, a Sud BiH još uvijek nije izvršio ocjenu osjetljivosti predmeta - u skladu sa Državnom strategijom za rad na predmetima ratnih zločina, tako da se još uvijek ne zna koliko će koje kantonalno i okružno tužilaštvo, a nakon toga sud, zaprimiti slučajeva. Iz tog razloga tužioci i sudije moraju biti fokusirani na druge predmete. Također, u nekim se situacijama dešava da se čak tužioci nekih kantonalnih tužilaštava šalju na ispmoč općinskim tužilaštima, a da se u nekim kantonalnim sudovima uopće ne vrši procesuiranje ratnih zločina zato što se ne može sastaviti sudsko vijeće. U svim ovim sudovima i tužilaštima nema dovoljnog broja stručnih saradnika koji bi direktno radili na predmetima ratnih zločina.

U svim kantonalnim i okružnim sudovima i tužilaštima postoji potreba za povećanjem broj sudija i tužilaca, kao i njihovih stručnih saradnika. Međutim, za to trenutno ne postoje sredstva - zbog smanjivanja budžeta, ali takođe i zbog već preduzetih rekonstrukcijskih poslova na zgradama tužilaštava i sudova. Sa druge strane, postoji uvjerenje nekih intervjuiranih sudija i tužilaca da je postojeći broj sudija i tužilaca dovoljan

za trenutne potrebe pravosudnih institucija, Međutim, nakon značajnijeg priliva predmeta, naročito predmeta ratnih zločina, postojat će potreba za angažovanjem većeg broja stručnjaka.

Na kraju, sve sudije i tužioc i suočavaju se i sa neodgovarajućim tehničkim uvjetima za rad, nedostatkom ureda i slično.

Naročito je značajno istaći nedovoljne kapacitete tužilaštava koja su, nakon usvajanja novog Zakona o krivičnom postupku 2003. godine, zadužena i za provođenje kompletne istrage, kao u zemljama anglosaksonskog prava. Predmeti ratnih zločina vrlo su kompleksni i tužioc i suočuju se sa različitim problemima tokom istrage, kao što je, između ostalih, nedostupnost svjedoka i počinilaca. Naročito je teško uspostaviti saradnju sa svjedocima: tužioc nemaju adrese svjedoka, jer su mnogi svjedoci još uvijek interni raseljeni u BiH ili su u izbjeglištvu u trećim zemljama; svjedoci su nezadovoljni funkcioniranjem tužilaštava i sudova; veliki problem s kojim se suočuju tužilaštva jesu i nedovoljna sredstva za nadoknadu osnovnih troškova svjedoka, kao što su putni troškovi, ishrana, smještaj i drugi. Na kraju, u strukturi tužilaštava nisu predviđeni odjeli za pružanje psihološke podrške traumatiziranim osobama tokom istrage, tako da je i to još jedna od otežavajućih okolnosti rada tužilaštava tokom istrage, ali i nakon podizanja optužnice. Tokom istrage tužioc i suočuju se sa velikim naporom da dobiju povjerenje svjedoku, trude se da nastupaju kao psiholozi, ali nisu uvijek u mogućnosti da na adekvatan način psihološki pripreme svjedoka za svjedočenje i susret sa počiniocem, zbog čega se često dešava da svjedoci u sudnicu u potpunosti promijene izjave koje su dali tokom istražnog postupka. Pored toga, kantonalna i okružna tužilaštva nemaju uvijek dobru saradnju sa Državnim agencijom za istrage i zaštitu (SIPA), jer SIPA

nije uvijek raspoloživa. Naime, SIPA je nadležna za istraživanje ratnih zločina za potrebe Tužilaštva i Suda BiH, kao i za fizičku zaštitu svjedoka koji će svjedočiti pred Sudom BiH i uz odobrenje Suda BiH, SIPA uspostavlja saradnju sa kantonalnim i okružnim sudovima i tužilaštva. Sa druge strane, saradnja sa entitetskim i kantonalnim policijskim službama je dobra, ali je problem u tome što ove policijske jedinice nemaju sve potrebne kapacitete koje ima SIPA (poput odjela za istraživanje ratnih zločina i službe za zaštitu svjedoka).

Na kraju, u tužilaštima je uspostavljen sistem evaluacije, tj. kvota ili broja optužnica na godišnjem nivou, po tužiocu. U situaciji kada su tužioc i suočeni sa svim spomenutim problemima, kada moraju biti prisutni i na ekshumacijama ili ispunjavati neke druge naloge Tužilaštva BiH, oni se uglavnom opredjeljuju da rade na slučajevima na osnovi kojih će biti pozitivno evaluirani.

1. Pružanje psihološke podrške svjedocima / žrtvama pred kantonalnim / okružnim sudovima i tužilaštima i tehnički kapaciteti pravosudnih institucija

Kao što je istaknuto, Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka i Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina daju okvir sistema psihofizičke zaštite svjedoka u BiH.⁸ Zakonom su predviđene brojne stručne i tehničke mjeru kako bi se uspostavio taj sistem zaštite i, između ostalog, ovlašteni su centri za socijalni rad da pružaju podršku traumatiziranim svjedocima tokom istrage, tj. nakon podizanja optužnice. Sa druge strane, Strategija se naslanja na ovaj zakon, prepoznaće probleme i predlaže načine njihovog rješavanja: podizanje kapaciteta tužilaštava, sudova i centara za socijalni rad u pravcu pružanja psihološke podrške svjedocima / žrtvama, uključivanje organizacija civilnog društva u oblast zaštite i tako dalje.⁹

Odjel za pružanje psihološke podrške u BiH postoji samo u Sudu BiH, dok ga u kantonalnim i okružnim sudovima i u Osnovnom sudu Brčko Distrikta nema. Inače, ovaj odjel nije ni predviđen da bude u strukturi tužilaštava. Također, okružni i kantonalni sudovi i tužilaštva nemaju saradnju sa psiholozima iz centara za socijalni rad i centara za mentalno zdravlje.

⁸ Neke sudije i tužioc i suočaju se da je Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka nedovoljno jasan i da se mora doraditi, te da generalno ne postoje kapaciteti da se sve njegove odredbe u potpunosti realiziraju.

⁹ Više o Zakonu o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka i Državnoj strategiji za rad na predmetima ratnih zločina u nastavku teksta.

Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka predviđa uključivanje centra za socijalni rad u sistem zaštite, i to tokom istrage, kada je tužilaštvo obavezno da informira centre o angažovanosti traumatiziranog svjedoka, i nakon podizanja optužnice, kada je sud u obavezi da informiše centre o angažovanosti traumatiziranog svjedoka.¹⁰ Međutim, ni sudovi ni tužilaštva nisu informirali centre za socijalni rad o njihovoj zakonskoj obavezi. Prvenstveni razlog je taj što, kako tvrde, na primjer tužioc i suočeni sa svim spomenutim problemima, kada moraju biti prisutni i na ekshumacijama ili ispunjavati neke druge naloge Tužilaštva BiH, oni se uglavnom opredjeljuju da rade na slučajevima na osnovi kojih će biti pozitivno evaluirani.

nemaju kapacitete da se bave problemom ratne traume. Ipak, sudovi i tužilaštva istakli su da imaju dobru saradnju sa centrima u nekim drugim predmetima, kao što je oblast maloljetničke delikvencije i opšti kriminalitet. S tim u vezi, sudije i tužioc i suočaju se da oni mogu na tim osnovama uspostaviti saradnju sa centrima za socijalni rad, ali kada se za to ukaže konkretna prilika. Međutim, kako je naglašeno, svakako je važno da zaposleni psiholozi i socijalni radnici u centru prođu kroz obuku u oblasti ratne traume ili se, kada se za to ukaže mogućnost, zaposle osobe koje već imaju iskustva sa traumatiziranim osobama od ratne traume. Ipak i sudije i tužioc i suočeni su svih limitirajućih faktora, kao što je nedostatak sredstava u općinskim budžetima iz kojih se finansiraju centri za socijalni rad.

¹⁰ Više informacija u nastavku teksta.

U svakom slučaju, kako smatraju tužiocu, vrlo je važno da u strukturi tužilaštava budu odjeli za psihološku podršku svjedocima, jer njihovo iskustvo govori da je mnogo intervjuiranih osoba tokom istrage patilo od ratne traume. Iz tog razloga i sami tužiocu svjedocima prilaze vrlo pažljivo, kako bi uspostavili saradnju i ohrabrili ih da prvo daju izjavu, a nakon toga i svjedoče. Međutim, kao što je istaknuto, dešava se da tokom svjedočenja u sudnici svjedok promijeni iskaz koji je dao u istrazi. Kako tvrde tužiocu, jedan od glavnih razloga za to je da su sami svjedoci nedovoljno psihološki pripremljeni za sudski postupak. Ono što je takođe važno napomenuti, istaknuta je nedovoljno koordinirana saradnja između tužilaštava i sudova u vezi sa pitanjem pružanja psihološke podrške svjedocima. Međutim, gotovo jedini način koji kantonalni i okružni sudovi mogu primijeniti u pravcu sprečavanja retraumatizacije svjedoka jest da svjedok bude ispitivan u posebnoj prostoriji i da se nakon toga u sudnici pročita njegova izjava.

Da bi prevazišlo sve spomenute probleme, Kantonalno tužilaštvo Tuzlanskog kantona angažovalo je stručnu nevladinu organizaciju sa velikim iskustvom radi suočavanja sa ratnom traumom, Vive žene, a koja za račun tužilaštva pruža psihološku podršku traumatiziranim svjedocima s kojima tužilaštvo sarađuje. Ova saradnja je uspostavljena decembra 2008. godine, kada je usvojena Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina, a koja preporučuje uključivanje organizacije civilnog društva u sistem psihološke podrške svjedocima.

1.1. Tehnički kapaciteti sudova

Sudovi u BiH imaju velikih problema sa tehničkim kapacitetima i samim tim nisu u mogućnosti da u potpunosti ispune sve odredbe Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, kao i preporuke Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina. Glavni razlog tome je nedostatak finansijskih sredstava. Međutim, neki sudovi su u skladu sa zakonom usvojili Poslovnik o radu, kojim se osigurava odgovarajuće korištenje mjera zaštite svjedoka predviđenih Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka.

Osim skoro renoviranog Kantonalnog suda u Sarajevu i Okružnog suda u Doboju, nijedan sud nema video-opremu za svjedočenje putem video-linka. U sudnicama kantonalnih i okružnih sudova uglavnom se nalazi samo audio-oprema. Sudovi imaju mali broj sudnica, ali to je broj koji zadovoljava potrebe broja predmeta koji se trenutno vode pred kantonalnim i okružnim sudovima. Međutim, u slučaju većeg priliva predmeta, taj broj sudnica će biti nedovoljan. U svakom je sudu uglavnom po jedna veća sudnica, koja je uz to i najbolje tehnički opremljena i u njoj se vode predmeti ratnih zločina.

Neki su sudovi već započeli sa rekonstrukcijom zgrada. Međutim, veliki je problem nepostojanje posebnih soba za svjedoke, kao ni posebnih ulaza za svjedoke, sudije, optuženog, tužioce i publiku. Često se dešava da svjedok i optuženi čekaju početak sudske sesije u istom hodniku. U nekim sudovima postoji mogućnost da se pomoćne prostorije preurede u prostorije za svjedoka. Međutim, u nekim sudnicama, zbog

arhitektonskih rješenja, ta mogućnost je isključena. U svakom slučaju, rješavanje ovog problema ostaje vrlo aktuelno za jedan budući period.

2. Odnos između tužilaštava i sudova i organizacija civilnog društva

Intervjuirani tužiocu i sudije imaju podijeljena mišljenja o uspostavljanju partnerskog odnosa između pravosudnih institucija i organizacija civilnog društva. To je naročito izraženo u slučaju tužilaštava. Glavna prepreka je u tome što se prepostavlja da su neke od tih organizacija politički / etnički pristrasne, da zavise od svojih programa i da postoji sumnja u njihovu stručnost. U svakom slučaju, istaknuto je da pravosudne institucije mogu imati velike koristi od tih organizacija, prvenstveno u prezentirajućim činjenicama o zločinima, o žrtvama, o svjedocima i o mogućim počinjocima. Neke organizacije civilnog društva imaju kapacitete da mogu pružati psihološku podršku svjedocima / žrtvama, neke od njih prate suđenja za ratne zločine i daju izvještaje kako bi suđenja mogla biti efikasnija, ili organizuju stručne seminare, koji su korisni i za sudije i za tužioce. I sudije i tužiocu su istaknuli da organizacije civilnog društva mogu puno doprinijeti procesuiranju ratnih zločina tako što će korisnike svojih programa educirati o procedurama i o ulogama svih aktera sudskog postupka, jer se vjeruje da se često nepovjerenje javnosti prema pravosudnim institucijama javlja upravo zbog nedovoljne informisanosti javnosti o funkciranju ovih tijela. Ipak, vrlo je važno, kako tvrde intervjuirani sudije i tužiocu, napraviti odabir organizacija s kojima će sarađivati sudovi i tužilaštva. To je naročito važno u oblasti pružanja psihološke podrške.

1. Šta je podrška svjedocima i kako je nastala?

1. Šta je podrška svjedocima i kako je nastala?

Iskustva s posttraumatskim stresnim poremećajem (PTSP), prepoznatim po prvi put nakon vijetnamskog rata,¹¹ jasno su ukazala na potrebu da se pruža psihološka pomoć žrtvama i traumatiziranim svjedocima. Psihološki poremećaji mogu se razviti nakon traumatičnog događaja koji ugrožava psihološku sigurnost i stvara osjećanja bespomoćnosti, kako za one koji su osobno doživjeli traumatičan događaj tako i kod onih koji su bili svjedoci takvog događaja. PTSP je odgovor normalnih ljudi na abnormalne situacije i ne pojavljuje se uvijek neposredno u satima ili danima nakon traumatičnog događaja, premda je to najčešće slučaj. Kod nekih ljudi do pojave prvih simptoma PTSP-a mogu proći sedmice, mjeseci ili čak godine. Najčešći simptomi PTSP-a jesu izbjegavanje aktivnosti, mjesta, misli ili osjećanja koja podsjećaju na traumu, te nemogućnost prisjećanja na značajne aspekte trauma. Pored toga, osobe koje pate od PTSP-a mogu doživjeti i poteškoće pri koncentriranju, bijes i razdražljivost, osjećaje krivnje, stida ili samooptuživanja, kao i osjećaje nepovjerenja ili iznevjerjenosti. Također se mogu očekivati fizičke reakcije poput glavobolja, stomačnih problema ili bolova u grudima.

Važno je naglasiti da se reakcije mogu javiti i kod ljudi koji nisu bili direktno izloženi nasilju, već su bili svjedoci nasilja, kao i kod ljudi koji su zabrinuti za valstitu sigurnost ili sigurnost drugih, njima značajnih osoba.

Kao što je već rečeno, reakcije se ne moraju javiti odmah nakon traumatskog iskustva, već mogu biti, na neki način, "potaknute različitim okidačima".

To umnogome ovisi o osobinama pojedinca, dimenzijama traumatskog iskustva, te o karakteru njegovog socijalnog okruženja. Te aspekte važno je poznavati upravo u slučajevima kada je pojedinac u situaciji da ponovno prolazi kroz svoja traumatska iskustva. Zbog toga, za svjedočenje možemo reći da je jedan vid "retraumatizacije" budući da svjedok ponovno prolazi kroz ono što je doživio, čuo i / ili video.

Pošto je uloga svjedoka pred sudom od neprocjenjivog značaja, vrlo je bitno imati dobro koncipiran sistem podrške svjedocima. Samim tim daje se značajan doprinos pravičnim suđenjima. Iskustva su pokazala da je i sam ulazak u sudnicu vrlo stresan za svaku osobu. Za svjedoke u predmetima ratnih zločina možemo reći da je to i značajno teže, s obzirom da su u situaciji da govore o svojim traumatskim iskustvima. Uviđajući ovaj problem i nastojeći da se uznenirenost i moguća nelagoda prouzrokovana svjedočenjem u složenim krivičnim postupcima smanje na minimum, pojedini sudovi u regiji oformili su odjeljenja za podršku svjedocima, koja upravo imaju misiju podrške i pomoći svjedocima, i to pogotovo svjedocima u predmetima ratnih zločina (žrtve, preživjeli, oštećeni, članovi porodice nestalih osoba), koji spadaju u grupu rizičnih osoba sa mogućnošću ekspresije različitih psihofizičkih reakcija u toku svjedočenja.

Budući da je svjedocima na naki način data aktivna uloga u sudskom procesu, važno je poštivati njihova prava. Odjeljenja za podršku svjedocima brinu se da se svjedoci prije dolaska na svjedočenje upoznaju sa svojim pravima, te da se ta prava poštuju.

¹¹ Nacionalni centar za PTSP (National Center for Posttraumatic Stress Disorder (PTSD))

Neka od najvažnijih prava svjedoka / žrtava su:

- a. Pravo na informaciju (o postupku i o onome što će se dešavati u sudnici, o mogućim mjerama zaštite, o vrsti i tipu službe kojoj se mogu obratiti za pomoć i sl.)
- b. Pravo na psihološku i emocionalnu podršku
- c. Pravo na zaštitu sigurnosti
- d. Pravo na zaštitu privatnosti
- e. Pravo na besplatnu pravnu pomoć
- f. Pravo na naknadu štete.

S druge strane, istraživanja su pokazala da je u suštini svjedocima najvažnije da na sudu imaju:

- a. osobu od povjerenja ili 'poznato prijateljsko lice',
- b. mirno mjesto, izvan javnosti, gdje se mogu pripremiti za svjedočenje, te boraviti za vrijeme pauza,
- c. osnovne informacije o sudskom procesu,
- d. dostojanstven tretman u sudnici tijekom svjedočenja, kao i prije njega (naprimjer izbjegći neprimjerenog dugog čekanja ili odgađanje svjedočenja),
- e. stručnog pratiloca / pratilju u sudnicu ukoliko to osjetljivo psihičko stanje zahtijeva,

- f. osobu s kojom će razgovarati o svojim očekivanjima od svjedočenja, kao i intrapsihičkim procesima prije, za vrijeme i nakon svjedočenja,
- g. odgovarajuću 'zaštitu' od kontakta sa optuženim i njegovom porodicom (poseban ulaz, odvojena soba za čekanje i slično),
- h. zaštitu privatnosti (zaštitu od izloženosti medijima, fotografiranju i mogućnost posebnog načina svjedočenja radi zaštite identiteta).

Upravo zato što postoje odjeljenja za podršku svjedocima, svjedoci su u mogućnosti postići svoja prava.

2. Iskustva na planu podrške i zaštite svjedoka u sudskom procesu

2. Iskustva na planu podrške i zaštite svjedoka u sudskom procesu

2.1. Služba za svjedoke / žrtve - Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ)

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) bio je prvi sud za ratne zločine koji je priznao potrebu za posebnom službom za svjedoke / žrtve budući da je svjedočenje svjedoka najznačajnije i istovremeno najraširenije sredstvo u upotrebi kod dokazivanja u predmetima ratnih zločina.

Osnovana 1994. godine, Služba MKSJ-a za podršku svjedocima / žrtvama (Služba) uvela je neke od najinovativnijih mehanizama za podršku i zaštitu svjedoka u međunarodnom pravu. Služba je osnovana kako bi se žrtvama odnosno svjedocima pružila savjetodavna pomoć, kako psihološkog tako i pravnog karaktera, te kako bi im preporučivala zaštitne mjere u slučaju potrebe.¹²

Služba za svjedoke / žrtve je neutralno tijelo u sklopu Sekreterijata MKSJ-a, koje se brine o pojavljuvanju svih svjedoka pred sudom, bez obzira na to da li ih je pozvalo sudska vijeće, tužilstvo ili odbrana.

Zadatak Službe je da obezbijedi takve uslove da svi svjedoci mogu svjedočiti u okolnostima pune sigurnosti i da iskustvo svjedočenja ne bude uzrok daljnje patnje, stradanja ili traume za svjedoke. Svjedok funkcioniše uz najviši stepen moralnog

integriteta, nepristrasnosti i povjerljivosti i brine se za to da svi svjedoci budu upoznati sa svojim pravima i da imaju ravnopravan pristup uslugama ove službe.¹³

Služba se suočava sa svakodnevnim izazovom omogućavanja pojavljuvanja svjedoka pred MKSJ, bez obzira da li ih pozivaju sudska vijeća, tužilac ili odbrana. U okviru Službe postoje tri jedinice: Operativna jedinica, Jedinica za zaštitu i Jedinica za podršku.

1. Operativna jedinica odgovorna je za organiziranje prijevoza, smještaja i putovanja, te za ispunjavanje obaveza u pogledu prijavljanja viza i administrativnih poslova u vezi sa svjedokom.
2. Jedinica za zaštitu koordinira ispunjenje bezbjednosnih uslova i odgovorna je za realizacije mjera sigurnosti i zaštite za svjedoke / žrtve.
3. Jedinica za podršku odgovorna je za pružanje savjeta socijalne i psihološke prirode, te emocionalne i praktične neposredne podrške tokom 24 sata svjedocima / žrtvama koji se pojavljuju pred MKSJ.

Ova Služba ustanovila je, dakle, intenzivni program podrške, koji obuhvata fazu prije, u toku i nakon održavanja suđenja,

¹² Izvještaj o radu MKSJ-a iz 1994.
http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_2004_en.pdf

¹³ Informativna brošura za svjedoke Međunarodnog suda, Služba za žrtve i svjedoke, Sekretarijat MKSJ 2007.
http://www.icty.org/x/image/ABOUTImagery/registry/witnesses_witnesses_booklet_bcs.pdf

a koji je usredstveno prvenstveno na to da se odgovori na individualne potrebe svjedoka. Cilj ove Službe jest da djeluje kao integriran sistem kako bi se osiguralo da svjedoci mogu svjedočiti u sigurnom i spokojnom okruženju. U januaru 2001. godine Služba za svjedoke / žrtve MKSJ-a osnovala je Područnu kancelariju u Sarajevu, putem koje se premošćuje udaljenost između MKSJ i njegovih svjedoka. Ova kancelarija omogućava žrtvama / svjedocima iz svih krajeva bivše Jugoslavije lakši pristup i širu pomoć Službe u pitanjima zaštite i podrške, kako prije tako i nakon njihovog svjedočenja pred MKSJ. Područna kancelarija u Sarajevu glavni je odgovorni akter u sklopu Službe koji utvrđuje resurse u regiji, uspostavlja i održava mrežu, uzajamno razmjenjuje informacije i unapređuje saradnju. Kad god se ukaže potreba za svjedokom, Područna kancelarija vrši procjenu i odlučuje o tome koje je korake dalje potrebno preduzeti.

U pogledu mjera zaštite svjedoka, većina svjedoka koji svjedoče na MKSJ svjedoči na otvorenoj sjednici. Međutim, tužilaštvo i odbrana mogu, ako misle da je potrebno zaštiti svjedoka ili njegovu privatnost, zahtijevati od suda primjenu zaštitnih mjer. Te mjeru¹⁴ su predviđene Pravilnikom o postupku i dokazima MKSJ i omogućuju:

- a. brisanje imena i podataka pomoći kojih se može utvrditi identitet svjedoka iz javnih spisa suda,
 - b. svjedočenje putem uređaja za izobličenje slike ili glasa svjedoka tokom postupka koji se prenosi putem televizije,
- Od prvog suđenja pred MKSJ 1996. do decembra 2009. godine svjedočilo je 6.379 svjedoka.¹⁵

¹⁴ Pravilo 75 i Pravilo 79 Pravilnika o postupku i dokazima (verzija 24. juli 2009.)

http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032_rev43_bcs.pdf

- c. dodjeljivanje pseudonima svjedoku,
- d. iskaz svjedoka na zatvorenoj sjednici,
- e. svjedočenje s druge lokacije putem video-konferencijskog linka.

Tim mjerama se opasnost u kojoj se svjedok može naći zbog svjedočenja nastoji svesti na najmanju moguću mjeru. Premda sve prisutne strane u sudnici znaju identitet svjedoka, zakon i nalozi sudija ih obavezuju da poštuju mjeru zaštite i, shodno tome, štite identitet svjedoka. U slučaju da strana u postupku objelodani identitet ili bilo koju drugu informaciju pomoći koje se može utvrditi identitet svjedoka, ta strana može biti proglašena krivom za nepoštivanje Suda i može joj se izreći novčana kazna ili kazna zatvora u trajanju od najviše sedam godina, ili oboje.¹⁶

Služba za žrtve / svjedoke radi u smjenama 24 sata na dan i na taj način su njene usluge dostupne svjedocima kojima je potrebna psihosocijalna pomoć za vrijeme i poslije njihovog svjedočenja. Uz pomoć Područne kancelarije MKSJ-a u Sarajevu uspostavljena je mreža zdravstvenih radnika i nevladinih organizacija na cijelom području bivše Jugoslavije, koja može pružiti podršku svjedocima nakon što se oni vrate kućama.

2.2. Jedinica za pomoć svjedocima i Odjel za sudjelovanje i reparaciju za žrtve - Međunarodni krivični sud (MKS)

Nakon što su osnovani tribunali, poput MKSJ-a i Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (MKSR), kako bi se sudilo o zločinima počinjenim samo u određenom ograničenom vremenskom razdoblju i tokom određenog sukoba, međunarodna zajednica je tokom 1990-ih godina postigla opći sporazum o potrebi za osnivanjem stalnog krivičnog suda. Nakon izvjesnog vremena¹⁷ osnovan je prvi nezavisni stalni Međunarodni krivični sud (MKS). Taj sud je nezavisna pravosudna institucija nadležna za vršenje istraživa i suđenje osobama koje su navodno odgovorne za najteže zločine od međunarodnog značaja.

Jedna od velikih inovacija MKS-a¹⁸ je uvođenje niza prava koja su dodijeljena žrtvama. Pored pomoći svjedocima, ali i drugima koji su u opasnosti zbog svjedočenja, koja se pruža putem adekvatnih psiholoških, zaštitnih i sigurnosnih mjeru, po prvi put u historiji žrtvama je dana mogućnost ne samo da svjedoče nego i da iznesu svoja mišljenja i zapažanja pred sudom.

2.2.1. Jedinica za pomoć žrtvama / svjedocima¹⁹

Jedinica za pomoć žrtvama / svjedocima (Jedinica) ima mandat²⁰ za pružanje zaštite, podrške, sigurnosnih aranžmana i drugih vidova pomoći svjedocima / žrtvama što se pojavljuju pred sudom.

Jedinica je neutralni pružalac usluga i pruža usluge svjedocima tužilaštva, odbrane i suda. Ova Jedinica ne određuje svjedoke / žrtve samostalno, nego postupa po preporuci ili na zahtjev. Premda su usluge zaštite i podrške od posebne važnosti tokom faze suđenja, usluge Jedinice mogu se tražiti i pružati u svim fazama postupka, počevši od faze prije suđenja, u istražnoj fazi pa sve do faze poslije suđenja.

Zaštita: Cilj zaštite je da se minimizira i upravlja svakim rizikom s kojim se eventualno suoči svjedoci / žrtve koji se pojavljuju pred sudom. Utvrđivanjem i provođenjem zaštitnih mjer u područjima rada Suda, kao i putem procesnih zaštitnih mjer koje određuju sudska vijeća, može se osigurati daljnja zaštita. Naposljetku, kao mjeru koja predstavlja posljednje pribježište je Program zaštite.²¹

Podrška: Na osnovi procjene njihovih individualnih potreba Jedinica pruža usluge podrške i pomoći svjedocima / žrtvama koji se pojavljuju pred sudom s ciljem da se osigura njihovo psihičko blagostanje, dignitet i privatnost.

¹⁷ Internetska stranica MKS-a, dana 17. jula 1998. godine: međunarodna zajednica je dosegla historijsku prekretnicu kada je 120 država usvojilo Rimski statut (stupio na snagu 1. jula 2002. godine), koji je predstavljao pravni temelj za uspostavu stalnog Međunarodnog krivičnog suda (engl. International Criminal Court – engl. skr. ICC/bhs, skr. MKS). To je prvi, na bazi ugovora, utemeljen međunarodni krivični sud, osnovan kako bi pomogao da se prekine nekažnjenošć za počinioce najtežih krivičnih djela (zločina) od značaja za međunarodnu zajednicu. ICC/MKS je nezavisna međunarodna organizacija i nije u sastavu sistema Ujedinjenih nacija. Njegovo sjedište je u Hagu u Holandiji.

¹⁸ Jedna od velikih inovacija Statuta MKS-a i njegovih Pravila i postupaka jest niz prava koja se dodjeljuju žrtvama. <http://www.icc-cpi.int/Menu/ICC/About+the+Court/>

¹⁹ Internetska stranica MKS-a:
<http://www.icc-cpi.int/Menu/ICC/Structure+of+the+Court/Protection/Victims+and+Witness+Unit.htm>

²⁰ Članom 68 (1) Rimskog statuta predviđeno je da će Sud preduzeti odgovarajuće mjeru kako bili zaštićeni sigurnost, psihičko i psihološko blagostanje, dignitet i privatnost svjedoka / žrtava.

http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/E9AEFF7-5752-4F84-BE94-0A655EB30E16/0/Rome_Statute_English.pdf

²¹ Sekretar Suda može zaključivati povjerljive sporazume o premeštanju i pružanju usluga podrške na teritoriji neke države.

Tim za podršku ove Jedinice daje informacije i upute svjedocima / žrtvama koji se pojavljuju pred sudom, kao i osobama koje su u njihovoj pratnji. Isto tako nudi im pomoć tokom putovanja i pruža usluge 24 sata dnevno tokom cijele sedmice. U te usluge se ubrajaju i pružanje psihosocijalne podrške, krizno interveniranje, informiranje i ispitivanja prije i nakon svjedočenja, te pristup zdravstvenoj zaštiti u slučajevima potrebe.

Ove usluge se redovno prate i modificiraju kako bi se zadovoljile specifične potrebe svjedoka, uzimajući u obzir njihove kulturne, religijske i društvene potrebe. Posebna pažnja pridaje se ugroženim skupinama, kao što su žrtve seksualnog nasilja, djeca, starije i invalidne osobe.

Multidisciplinarni tim za podršku u sklopu Jedinice iskusana je i obučen u vezi sa pitanjima traume, seksualnog nasilja, sigurnosti i povjerljivosti. Cilj podrške jest da se promovira ambijent u kojem iskustvo svjedočenja ne dovodi do daljnje štete, patnje ili traume.

Operacije: Pored usluga zaštite i podrške, Jedinica pruža i druge oblike pomoći svjedocima / žrtvama. U to spadaju logistički aranžmani i imigracioni postupci kako bi se obezbijedilo blagovremeno i sigurno pojavljivanje svjedoka na sudu. Jedinica pored toga pruža i operativnu i logističku podršku službenicima u sklopu same Jedinice te koordinira aktivnostima vezanim za rad Suda.

2.2.2. Ured javnog savjetnika za žrtve i Odjel za sudjelovanje i reparaciju za žrtave

Kako je ranije spomenuto, postoje drugi uredi i odjeli pri MKS-u, uspostavljeni s ciljem pomoći svjedocima / žrtvama. Značajan presedan kojim bi se trebao unaprijediti sistem efikasnog sudjelovanja žrtava u postupcima pred sudom pružanjem pravne podrške i pomoći jesu Ured javnog savjetnika za žrtve²² (Ured) i Odjel za sudjelovanje i reparacije za žrtve (Odjel za sudjelovanje).

Ured predstavlja novi korak u međunarodnom sistemu krivičnog pravosuđa kojim se nastoji osigurati efikasno sudjelovanje žrtava u svim fazama postupka pred sudom pružanjem pravne podrške i pomoći pravnim zastupnicima žrtava i samim žrtvama. Od žrtava se traži da upute pismeni zahtjev Registraru / Sekretarijatu Suda, tačnije Odjelu za sudjelovanje, koji je obavezan podnijeti zahtjev nadležnom sudskom vijeću koje odlučuje o aranžmanima za sudjelovanje žrtava u postupcima. Vijeće može odbiti zahtjev ako smatra da osoba nije žrtva. Štaviše, po prvi put jedan međunarodni sud ima ovlasti da naredi jednoj osobi da isplati reparacije. Ta reparacija može takođe poprimiti oblik restitucije, obeštećenja ili rehabilitacije. Sud može narediti da se reparacija isplati putem Povjereničkog fonda za pomoći žrtvama²³. Sud može odobriti individualnu ili kolektivnu reparaciju ako je u pitanju cijela skupina žrtava i / ili jedna zajednica.

Povjerenički fond se zalaže za žrtve i pomaže najugroženijim žrtvama zločina koji su u nadležnosti MKS-a, čime se potvrđuje

²² Ured je osnovan 19. septembra 2005. godine u skladu s Uredbom br. 81 Propisa MKS-a. http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/B920AD62-DF49-4010-8907-E0D8CC61EBA4/277527/Regulations_of_the_Court_170604EN.pdf

²³ Fond za pomoći žrtvama osnovala je Skupština država ugovornih strana u septembru 2002. godine.

stav da se pravda za žrtve najtežih zločina ne može postići bez njihovog punog sudjelovanja u sudskom procesu, niti bez njihove uključenosti u definiranje i realizaciju najprimjerenijih sredstava reparacije i rehabilitacije. Fond radi za žrtve tako što mobilizira ljudе, finansira mogućnosti za dobrobit žrtava, te izvršava odluke po sudskom nalogu u vezi sa dodjelom reparacija. Fond zastupa interese žrtava te osigurava da se njihov glas čuje u međunarodnoj areni i komunicira sa preživjelim i njihovim zajednicama u vezi sa planiranjem efikasnih intervencija na lokalnoj razini, koje će pomoći da se ponovo izgradi život.

2.3. Odjeljenje za podršku svjedocima (OPS) - Sud Bosne i Hercegovine

Osnivanje specijaliziranog Odjela za ratne zločine u sklopu Suda BiH i Posebnog odjela za ratne zločine pri Tužilaštvu BiH u januaru 2003. godine omogućilo je Bosni i Hercegovini da se putem domaćeg pravosuđa suoči sa kažnjavanjem počinitelja zločina iz prošlosti na području BiH.

Jedna od osnovnih funkcija Suda od samog početka bila je rad Odjeljenja za podršku svjedocima (OPS), čije je osnivanje pratilo upošljavanje jednog člana Službe za svjedoke / žrtve MKSJ-a.

Model službe za svjedoke / žrtve iz MKSJ-a prilagođen je bosanskohercegovačkom kontekstu radi pružanja pomoći svjedocima prije, tokom i nakon suđenja. Psihološke posljedice svjedočenja u BiH bile su ublažene time što se nije moralio putovati u stranu državu i time što je proces svjedočenja

trajao najviše dva dana, ali su bile teže kada se moralo svjedočiti protiv počinitelja zločina. Prilikom kreiranja pravila i postupaka ovoga odjela naglasak je stavljen na stupanje u kontakt sa svjedocima u što je moguće ranijoj fazi, obično prilikom samog potvrđivanja optužnice. OPS određuje po jednog psihologa i asistenta za svaki predmet. Sa tužiocem se održava preliminarni sastanak kako bi se razmotrile potrebe svjedoka i identificirali potencijalno ugroženi i osjetljivi svjedoci. Isti postupak se organizira i sa odbranom neposredno pred početak faze odbrane. Psiholog potom radi procjenu potreba svakoga svjedoka i uspostavlja neposredan kontakt sa svjedokom tako što mu daje broj direktnog telefona kako bi svjedok mogao stupiti u vezu s njim kad god se za to ukaže potreba. Detaljna procjena potreba se potom upućuje tužiocu, uz preporuke za svjedoke kojima je potrebna posebna pažnja. Primjerak procjene također se upućuje sudskom vijeću kako bi se članovi vijeća upoznali sa specifičnostima koje se odnose na određene svjedoke. Naprimjer, pojedini svjedoci imaju zdravstvene probleme zbog kojih su potrebne duže pauze i kraće sesije svjedočenja, ili ne mogu pročitati zakletvu zbog toga što su nepismeni. Pojedini svjedoci bili su maloljetni tokom oružanog sukoba i njihovo svjedočenje će stvoriti regresiju koju je potrebno uzeti u obzir. Na koncu, pojedini svjedoci će svoje iskustvo po prvi put prezentirati baš u sudnici, pa se od njih mogu očekivati intenzivnije emotivne reakcije.

Kada svjedoci dobiju datum svog svjedočenja, psiholog stupa ponovno u vezu s njima, kako bi potvrdio/la logistički aranžman predviđen za njihovo putovanje do suda i ukazao/la na svaku promjenu koja je nastupila od posljednjih kontakata. Prilikom dolaska u sud radi svjedočenja, svjedoke dočekuje psiholog/psihologinja i / ili asistent/asistentica i odvodi ih u

čekaonicu kako bi se pripremili za svjedočenje. Zbog očekivanih psiholoških reakcija prilikom svjedočenja u predmetima ratnih zločina, a uz suglasnost sudskih vijeća, psiholog OPS-a je dozvoljeno da prisustvuje u sudnici zajedno sa svjedokom kako bi mogao/la pravovremeno reagirati. Pojedini svjedoci traže podršku u sudnici, gdje se osjećaju najosjetljivijim, što je i razumljivo s obzirom na specifično psihološko stanje u kojem se nalaze neposredno pred svjedočenje. Uloga psihologa u sudnici je da upozori sudsije ukoliko svjedok pokazuje psihološke reakcije zbog kojih bi bilo potrebno napraviti pauzu. Nakon završetka svjedočenja svjedok obavlja razgovor sa osobljem OPS-a, nakon čega napušta sud. Najmanje 15 dana nakon svjedočenja predstavnici OPS-a stupaju u vezu sa svjedocima kako bi razgovarali o njihovom psihološkom stanju, mogućim psihološkim reakcijama uzrokovanim svjedočenjem, te općenito o tome je li i na koji način svjedočenje utjecalo na njihov svakodnevni život. Ukoliko svjedoci izraze želju, OPS ih upoznaje sa datumom izricanja presude, te ukoliko bude potrebno, organizira njihov dolazak. Budući da izricanje presuda može izazvati intenzivnije emotivne reakcije kod svjedoka / žrtava i/ili članova porodica koji prisustvuju izricanju, osoblje OPS-a uvijek je prisutno kako bi pružilo hitnu podršku i pomoći ako se ukaže potreba.

U projektu, OPS kontaktira sa svakim svjedokom/ svjedokinjom najmanje 6 puta (prije i nakon svjedočenja). To podrazumijeva i stupanje u vezu sa svjedokom na početku, kako bi se ustanovile njegove/njene konkretnе potrebe te se pružile određene informacije vezane za predmet, a zatim se kontaktiraju prije svjedočenja i, na kraju, naknadno - nakon svjedočenja. Pored toga, svjedoci stupaju u vezu sa OPS-om telefonom tokom radnog vremena a mogu se javljati i na

službene mobilne telefone, koji su aktivni 24 sata dnevno.

Dosadašnje iskustvo OPS-a pokazuje da svjedoci osjećaju znatno olakšanje kada znaju da nisu sami i da imaju podršku u čitavom procesu. Osoblje OPS-a nikada ne razmatra izjavu kao takvu, nego se angažira na tome da osobe kroz svjedočenje prođu na što je moguće bezbolniji način - uz poštivanje zakonom zajamčenih prava.

U Bosni i Hercegovini zaštita svjedoka i postupak naređivanja i provođenja zaštitnih mjeru uređeni su u pravnim okvirima. Praksa u predmetima ratnih zločina je do sada pokazala da Sud BiH uglavnom izdaje nalog za provođenje zaštitnih mjeru tokom postupka (svjedočenje putem tehničkih sredstava za prijenos slike i zvuka) koje ne potпадaju pod Program zaštite svjedoka SIPA-e. U tom svjetlu, sklopljen je 2006. godine sporazum između OPS-a i Jedinice za zaštitu svjedoka SIPA-e kako bi se angažirali kod svjedoka s mjerama zaštite prema Zakonu o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. Jedinica za zaštitu svjedoka SIPA-e kontaktira sa zaštićenim svjedocima i procjenjuje njihove potrebe u pogledu fizičke zaštite. Uporedo s tim, OPS procjenjuje potrebe za psihološkom podrškom zaštićenih svjedoka, koji su u prvom redu ugroženi svjedoci.²⁴ Prilikom dolaska na svjedočenje i u pratnji službenika za zaštitu SIPA-e, svjedoke srdačno dočekuju psiholozи OPS-a. Saradnja između ovih dvaju jedinica bila je od koristi za mnoge žrtve / svjedoke koji su tražili da ne budu eksponirani pred javnošću ili medijima prilikom svjedočenja.

Od 2005. godine i prvog predmeta ratnog zločina u Sudu BiH svjedočilo je 3.000 osoba.

²⁴Više informacija u nastavku teksta.

2.3.1. Saradnja Suda BiH sa civilnim društvom i NVO-ima

Angažiranost sektora NVO-a u predmetima ratnih zločina bila je značajna za Ured registrara i Sud BiH, a Mreža podrške institucija, grupa i organizacija u okviru bosansko-hercegovačkog društva uspostavljena je 2005. godine. Svrha Mreže podrške bila je pružanje informacija svim građanima o Sudu BiH i Tužilaštvu BiH, kao i to da bude referentna tačka svih pitanja koja se odnose na svjedočenje i na sudske postupke u predmetima ratnih zločina. Mreža podrške je u svom sastavu imala 5 NVO-a iz cijele zemlje. Ured registrara finansirao je ovaj projekt jednu godinu, a projektni prijedlog podnesen je različitim donatorima radi dugoročnog finansiranja i proširenja Mreže. Nakon jedne godine aktivnosti Mreže desile su se neke promjene u pogledu angažiranosti NVO-a: neke NVO nastavile su s radom u oblasti otvaranja prema društvenoj zajednici, dok su ostale uspostavile neposredan kontakt sa kantonalnim i okružnim sudovima u svojoj regiji kako bi blisko sarađivale s tužilaštvo.

2.4. Odjel za podršku svjedocima / žrtvama u kaznenim postupcima i postupcima za kaznena djela ratnih zločina pri Ministarstvu pravosuđa Republike Hrvatske

Odjel za podršku svjedocima / žrtvama u kaznenim postupcima i postupcima za kaznena djela ratnih zločina (Odjel) osnovan je uredbom Vlade Republike Hrvatske (RH) 20. svibnja 2005. godine pri Ministarstvu pravosuđa, u Upravi za međunarodnu pravnu pomoći. Odjel je započeo s radom u

veljači 2006. godine. Od rujna 2008. godine Odjel je u sklopu Uprave za kazneno pravo.

Nadležnost Odjela je pružanje pravne i fizičke zaštite, psihološke pomoći i pomoći u pronalaženju, pripremanju odlazaka i organizaciji putovanja za svjedoke i druge sudionike na glavne rasprave i istražna ročišta u kaznenim postupcima za ratne zločine i ostalim težim kaznenim postupcima koji se vode u i izvan Republike Hrvatske. Odjel se sastoji od načelnice Odjela / pravnice, više stručne savjetnice / prof. psihologije i administrativne referentice.

Pravnik/ca

- koordinira poslove u vezi sa pružanjem pravne i fizičke zaštite, psihološke pomoći svjedocima / žrtvama, te pomoći u pronalaženju svjedoka i drugih sudionika u postupcima za kaznena djela ratnih zločina koji se vode pred sudovima u i izvan Republike Hrvatske;

- upoznaje svjedoka / oštećenika sa pravnim statusom i ulogom, pravima i obvezama; mjerama zaštite i drugim odredbama ZKP-a i drugih zakona koje su u funkciji zaštite svjedoka, odgovarajućim zakonskim odredbama i mogućnostima svjedočenja, ovisno o situaciji svjedoka te pružanja pojašnjenja o svim pitanjima pravne naravi;

- koordinira suradnju sa domaćim i inozemnim tijelima koja su uključena u postupak pružanja podrške svjedocima / žrtvama u kaznenim postupcima;

izrađuje izvješća o stanju i posebnim potrebama svjedoka / žrtava, koja upućuje sudu sa preporukom za primjenu odgovarajućih mjera zaštite te proslijediće sudu stručna mišljenja psihologa.

Psiholog/inja

- uspostavlja telefonski kontakt sa svjedocima i oštećenicima radi procjene njihovih potreba i psihofizičkog stanja, ohrabrenja i motiviranja za svjedočenje;
- s obzirom na utvrđene potrebe svjedoka / oštećenika upućuje ih stručnim osobama i organizacijama, koje pružaju psihosocijalnu pomoć;
- prema potrebi pruža podršku svjedocima direktno na sudu;
- sudjeluje na sastancima koji se organiziraju u svrhu motiviranja svjedoka / oštećenika za svjedočenja;
- uspostavlja saradnju sa ustanovama u RH i radi na formiranju mreže za pružanje psihosocijalne pomoći i podrške;
- surađuje s domaćim i inozemnim tijelima koja su uključena u postupak pružanja podrške svjedocima / žrtvama i u kaznenim postupcima u poslovima iz njihove nadležnosti; izrađuje stručna mišljenja o stanju i posebnim potrebama svjedoka / žrtava s preporukom sudu o načinu postupanja.

Administrativni/a referent/ica

- obavlja upravno-tehničke poslove za Odjel u svezi s prijemom stranaka, telefonskih i internetskih poruka te poslovima prijepisa;

- vodi evidenciju pošte i organizira dostavu i otpremu pošte za Odjel, obavlja tehničke poslove u vezi s organiziranjem odlazaka svjedoka / žrtava na glavne rasprave / istražna ročišta i organizira njihov smještaj;
- izrađuje bazu podataka o svjedocima / žrtvama i za kaznena djela ratnih zločina i drugih kaznenih djela te obavlja i druge poslove po nalogu načelnika sektora i načelnika Odjela.

Što se tiče same procedure u radu, Odjel dobiva direktno od sudova (domaćih i stranih) informacije o zakazanim raspravama i pozvanim svjedocima, kako za svjedočenje u istraži i na glavnim raspravama tako i za svjedočenja zamolbenim putem i putem video konferencijske veze. Odjel tada šalje svim svjedocima i oštećenicima pismo kojim ih upoznaje s vrstama pomoći koje Odjel pruža, kao i kontakt sa podacima službenika te ih ukratko upoznaje s pravnim statusom, odnosno pravima i obvezama, mjerama zaštite te drugim odredbama ZKP-a i drugih zakona. Nakon toga kontaktira sa svjedocima telefonskim putem kako bi se utvrdilo postoje li neke zapreke (zdravstvene, nedostupnost suda i sl.) za njihovo svjedočenje, ukazalo na važnost svjedočenja te motivirali za svjedočenje. Prema potrebi svjedocima se organizira prijevoz, hotelski smještaj ili policijska pratnja.

Domaće svjedoke koji su pozvani svjedočiti u inozemstvo²⁵ u predmetima ratnih zločina posebno se nastoji motivirati za svjedočenje na način da se osim telefonskog kontakta s njima organiziraju i sastanci. Svjedoke koji su svjedočili u inostranstvu psiholog telefonskim putem kontaktira i nakon svjedočenja. Sa svjedocima koji dolaze iz inostranstva²⁶ da svjedoče na hrvatskim sudovima također se kontaktira direktno telefonskim putem, u saradnji sa djelatnicama Službe za podršku oštećenima / svjedocima pri Veću za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu. Prema potrebi, navedenim svjedocima organizira se policijska pratnja i hotelski smještaj. Po potrebi, upućuje se obavijest sudu o stanju svjedoka s preporukama. Slična obavijest dostavlja se i službi za podršku svjedocima u inostranstvu, uz podatke o dolasku svjedoka i potrebi koordinacije aktivnosti u vezi sa organizacijom fizičke zaštite te osiguranjem hotelskog smještaja. Dostavlja se obavijest i MUP-u RH o potrebi osiguranju fizičke zaštite. Prema potrebi psiholog Odjela pruža podršku svjedocima u predmetima ratnih zločina koji se vode pred Županijskim sudom u Zagrebu, Sisku i Karlovcu.²⁷

U periodu od 01. 06. 2006. do 01. 10. 2009. Odjel je ostvario kontakt sa 1.658²⁸ svjedokom, od čega su 293 domaća svjedoka pozvana da svjedoče pred stranim sudovima.²⁹

²⁵ U najvećem broju slučajeva svjedoci svjedoče pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu.

²⁶ To su svjedoci uglavnom iz Srbije.

²⁷ Od 1. svibnja 2008. godine uspostavljeni su uredi za podršku svjedocima / žrtvama u županijskim sudovima u Zagrebu, Osijeku, Zadru i Vukovaru. Uredi u sudovima uspostavljeni su na temelju zajedničkog projekta Ministarstva pravosuda i UNDP Hrvatska: Potpora razvoju sustava podrške svjedocima i žrtvama u Hrvatskoj.

²⁸ Ovaj podatak odnosi se samo na svjedoke u predmetima ratnih zločina nego na sveukupan broj svjedoka.

²⁹ Ministarstvo pravosuda, Republika Hrvatska, Odjel za podršku žrtvama i svjedocima u

2.5. Služba pomoći oštećenima i svjedocima – Već za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu, Srbija

Služba pomoći i podrške svjedocima i oštećenima Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu (Služba) formirana je 9. 6. 2006. godine. Služba je formirana s namjerom da se svjedocima koji dolaze u Sud radi davanja iskaza pruži moralna i logistička pomoć i podrška.

Zaposleni u Službi kontaktiraju sa svakim pozvanim svjedokom radi informisanja o njihovim eventualnim ličnim i posebnim potrebama kao i njihovoj motivaciji za samo svjedočenje. Također, svjedoci se obavijestaju o vrstama pomoći koje Služba može da pruži: organizovanju putovanja, hotelskog smještaja, davanju potrebnih informacija u vezi sa sudskim postupkom, svjedočenju pred sudom kao i o tome da će Služba voditi brigu o njima za vrijeme njihovog boravka u Sudu. Svjedoci mogu kontaktirati sa Službom u bilo kom trenutku. Predstavnik Službe dočekuje svjedoka na ulazu u zgradu Suda, pomaže mu prilikom prolaska redovne procedure ulaska, zajedno sa svjedokom boravi u posebnim prostorijama namijenjenim svjedocima do poziva sudskog vijeća, pa i u sudnici ukoliko je potrebno. Svjedocima se daju praktični savjeti u vezi sa svjedočenjem, upoznaju se sa procedurom svjedočenja, rasporedom sjedenja u sudnici radi lakše orientacije, pravilima ponašanja – redoslijedom kojim se postavljaju pitanja i slično.

čak i u posebnim prostorijama namijenjenim svjedocima do poziva sudskog vijeća, pa i u sudnici ukoliko je potrebno. Svjedocima se daju praktični savjeti u vezi sa svjedočenjem, upoznaju se sa procedurom svjedočenja, rasporedom sjedenja u sudnici radi lakše orientacije, pravilima ponašanja – redoslijedom kojim se postavljaju pitanja i slično.

Dosadašnja iskustva Službe pokazuju da se niko nije lako odlučio da svjedoči. Svjedoci su obično zabrinuti u iščekivanju prije početka svjedočenja. Podsjecati se nekih neprijatnih situacija iz života i o tome pričati pred nepoznatima jest izuzetan stres i napor. Sve to može dovesti i do retraumatizacije. To je naročito izraženo kod oštećenih kao svjedoka. Zadatak Službe je da svjedoci potisnu svoje negativne osjećaje kako bi se mogli skoncentrisati na samo svjedočenje. Važno je da svi svjedoci mogu svjedočiti sigurno i bezbjedno te da iskustvo svjedočenja ne rezultira nanošenjem dodatnog bola ili trauma. Služba svoje aktivnosti usmjerava na emocije svjedoka, a ne na činjenice o događajima o kojima će oni svjedočiti. Nakon svjedočenja svjedoci imaju priliku da pruže povratne informacije u trenucima kada se kod njih manifestira uzbudjenost, emotivna i fizička. Poslije odmora, Služba svjedoka prati do izlaza iz zgrade.

Služba svjedocima pruža emotivnu podršku i ohrabruje ih da svjedoče. To doprinosi da se za vrijeme svjedočenja svjedoci osjećaju udobnije i sigurno, rasterećenije, a samim tim kvalitetnije svjedoče i na taj način doprinesu efikasnosti sudskog sistema. Širok je dijapazon strahova koji se javljaju kod svjedoka. Kod nekih su ti strahovi izraženiji, kod nekih slabijeg intenziteta, ali svima je zajednički osjećaj tjeskobe (fizičke i emotivne) kada se nađu u ulozi svjedoka.

Krajnji cilj je da svjedok završi svjedočenje sa osjećanjem postignuća i završetka. Uloga službenika za podršku je aktivna u svim fazama, od prve tačke kontakta sa svjedokom – prije svjedočenja, tokom svjedočenja i nakon davanja izjave.

Služba je od formiranja do danas u radu imala 1.018 svjedoka, a od ukupnog broja svjedoka 351 svjedok nije bio državljanin Republike Srbije.³⁰

3. Izvještaji i preporuke domaćih i međunarodnih aktera u vezi s pitanjima podrške i zaštite svjedoka / žrtava u BiH

³⁰ Regionalna konferencija "Podrška svjedocima i žrtvama" u organizaciji UNDP Hrvatska, oktobar 2009. Zagreb, izlaganje Slavice Peković, Okružni Sud u Beogradu, Veće za ratne zločine, Služba za podršku oštećenima i svjedocima

3. Izvještaji i preporuke domaćih i međunarodnih aktera u vezi s pitanjima podrške i zaštite svjedoka / žrtava u BiH

3.1. Preporuke Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina u BiH iz oblasti podrške i zaštite svjedoka / žrtava

Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina (Strategija) sadrži preporuke za jačanje podrške svjedocima u postupcima koji se vode pred okružnim i kantonalnim sudovima i tužilaštvoima. Jedna od preporuka jest osnivanje mreže ureda za podršku svjedocima / žrtvama u cijeloj državi. Ova mreža trebala bi se formirati i razvijati uz koordinaciju s Odjelom za podršku svjedocima Suda BiH, koji bi trebao poslužiti kao model. Također, ovakva mreža bi trebala koristiti resurse i kapacitete lokalnih nevladinih organizacija koje pružaju psihološku i socijalnu podršku svjedocima / žrtvama ili koje već u stručnom smislu rade s njima. Dalje, utvrđeno je da će biti osnovani regionalni uredi za podršku svjedocima / žrtvama i da će sudovi imenovati koordinatora za saradnju s datim regionalnim uredom. Preporučeno je da se poboljšaju i kadrovski kapaciteti centara za socijalni rad, odnosno centara za mentalno zdravlje s ciljem da se omogući kako psihološka i socijalna tako i stručna pomoć.³¹

Druga preporuka bila je da se u svakom suđenju odredi posebna prostorija za svjedoke u kojoj se može pružati psihološka pomoć i tako izbjegći izlaganje svjedoka javnosti. U pogledu

³¹ Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini, decembar 2008.

<http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Projekti/Drzavna%20strategije%20za%20rad%20na%20predmetima%20RZ.pdf>

osoblja, Državnom strategijom se preporučuje angažiranje psihologa u Tužilaštvu BiH, kao i kantonalnim / okružnim tužilaštvoima i sudovima.³²

Kao što je naglašeno, u Strategiji je istaknuta uloga NVO-a u procesu pružanja podrške svjedocima / žrtvama i polazeći od toga da su tokom godina rada nevladine organizacije razvile programe i metode u pravcu osnaživanja traumatiziranih osoba, prvenstveno žena žrtava rata, ali i drugih kategorija kojima je podrška potrebna. Jedan broj korisnika programa NVO-a svjedočio je i pred MKSJ i pred domaćim sudovima. Upravo davanje podrške žrtvama generalno i žrtvama koje mogu biti potencijalni svjedoci ili su bili svjedoci doprinijelo je da se spriječi, tj. umanji potencijalna retraumatizacija tokom svjedočenja ili zbog susreta sa optuženicima (počiniocima).

Također, Strategija se naslanja na postojeće zakonodavstvo, kojim je predviđena obaveza centara za socijalni rad da pružaju psihološku podršku svjedocima. Međutim, te institucije obično nemaju dovoljno kapaciteta da mogu ispuniti zakonsku obavezu, ili zato što nemaju uposlenike ili, ukoliko ih imaju, oni nemaju adekvatno znanje i iskustvo za pružanje psihološke podrške ovoj kategoriji stanovništva. S tim u vezi, Strategija, kako je istaknuto, preporučuje podizanje kapaciteta centara za socijalni rad, kao i kapaciteta sudova za pružanje podrške svjedocima i osmišljavanje i obezbjeđivanje posebnih adekvatnih prostora u sudovima gdje bi im se ta podrška pružala.³³

³² Državna strategija, 4.2. Podrška žrtvama i svjedocima, paragraf 8. i 9.

³³ Vodič kroz tranzicijsku pravdu u Bosni i Hercegovini, UNDP u Bosni i Hercegovini 2009.

3.2. Zakonodavni okvir BiH u oblasti podrške i zaštite svjedoka

U BiH oblast zaštite i podrške svjedocima / žrtvama uređena je zakonima na državnom i na entitetskim nivoima te u raznim međunarodnim dokumentima. Iako postoji pravni okvir, entitetske institucije nemaju kapaciteta da implementiraju aktuelne zakone. Konkretno, kantonalni i okružni sudovi nemaju adekvatne sudnice, tehničke uslove za svjedočenje zaštićenih svjedoka, kao što je mogućnost svjedočenja video-linkom ili distorzija glasa; ne postoje specijalizirani odjeli koji bi pružali psihološku podršku svjedocima, niti su uspostavljene specijalne policijske jedinice koje bi provodile fizičke mjere zaštite. Od svih pravosudnih institucija koje se bave procesuiranjem predmeta ratnih zločina jedino Sud BiH ima sve potrebne unutrašnje kapacitete. Također, u pravcu pružanja fizičke zaštite svjedoka, Sud BiH se koristi kapacitetima SIPA-e, kao državne agencije čiji je mandat istraživanje krivičnih djela u nadležnosti Suda i Tužilaštva BiH, te pružanje fizičke zaštite putem Odjela za zaštitu svjedoka. To je zapravo jedina policijska struktura u BiH koja ima specijalizirano odjeljenje za zaštitu svjedoka i koja je prilagođena poslovima zaštite.

Da bi se riješili ovi problemi u pravcu podizanja tehničkih i stručnih kapaciteta, kao i definiranja uloga svih aktera, te njihovih odgovornosti, potrebno je poboljšati postojeći zakonski okvir. To se prvenstveno odnosi na Zakon o programu zaštite svjedoka, čije se izmjene i dopune očekuju u 2009. godini. S tim u vezi Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina naročito nalaže unapređenje odnosa BiH sa susjednim državama s ciljem da se osigura funkcionalan program zaštite. Međutim, pored izmjene zakonskog okvira,

te podizanja finansijskih, tehničkih i stručnih kapaciteta, u Strategiji su predviđeni i neki drugi koraci u pravcu pružanja psihofizičke zaštite svjedocima. Naprimjer, okružni i kantonalni sudovi koji se bave procesuiranjem predmeta ratnih zločina trebaju izraditi Poslovnik o radu po ugledu na Sud BiH, a gdje bi također bilo obuhvaćeno i područje primjene zakona o zaštiti svjedoka. Također, sudovi i tužilaštva treba da primjenjuju odredbe o spajanju postupaka ukoliko za to postoji pravna i činjenična osnova, a čime bi se omogućilo da se jedan svjedok/inja ne poziva nekoliko puta da svjedoči o istim okolnostima u više slučajeva, kao što je to do sada bio slučaj. Na taj način bi se sprječila njegova ponovna traumatizacija, tj. osjećanje fizičke ugroženosti zbog svjedočenja. Također, može se izbjegavati pozivanje svjedoka koji su svjedočili pred MKSJ korištenjem odredbi zakona o saradnji sa MKSJ ili se mogu tražiti novi svjedoci, koji bi dali izjavu o identičnim okolnostima i druge mjere.

Kada se govori o pravnom okviru, pored pomenutog Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka i Zakona o program zaštite svjedoka, neophodno je provoditi i Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH i inkorporirati preporuke Gender akcionog plana u sve aktivnosti kako bi se zagarantovala ravnopravnost spolova i eliminisala svaka situacija koja može voditi do nanošenja štete dignitetu osobe i neželjenog fizičkog, verbalnog, sugestivnog ili drugog ponašanja u vezi sa spolom.

3.3. UNDP - Izvještaj o kapacitetima sudova i tužilaštava u BiH za istragu, krivično gonjenje i procesuiranje ratnih zločina

U 2008. godini UNDP BiH izradio je izvještaj pod naslovom Izvještaj o kapacitetima sudova i tužilaštava u BiH za istragu, krivično gonjenje i procesuiranje ratnih zločina.³⁴ Preporuke u oblasti podrške svjedocima za kantonalne / okružne sudove i tužilaštva Brčko Distrikta su glasile da svi sudovi na koje se ovo odnosi trebaju prilagoditi zgrade suda i sudnice tako da se osigura provedba odredbi Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka.

Što se tiče minimuma kapaciteta za tužilaštva, preporuke za oblast podrške i zaštite svjedoka su glasile da je potrebno osigurati dovoljno resursa za zaštitu i podršku žrtvama i svjedocima ratnih zločina tokom faze istrage, suđenja te nakon suđenja. To konkretno znači:

- da tužilaštva na raspolažanju trebaju imati osoblje (mogu to, ali ne moraju biti tužioči) koje je obučeno tako da može zadovoljiti potrebe traumatiziranih svjedoka i koje treba biti u kontaktu sa službama koje tim svjedocima mogu pomoći;
- da tužilac ima na raspolažanju resurse tako da se može susresti sa svjedokom i na nekom drugom mjestu osim u uredu tužioca – kada se to smatra potrebnim;

³⁴ Rješavanje predmeta ratnih zločina u Bosni i Hercegovini: Izvještaj o kapacitetima sudova i tužilaštava u Bosni i Hercegovini za istragu, krivično gonjenje i procesuiranje ratnih zločina, UNDP 2008.

- da tužilac svjedoku može osigurati zaštitu u svim stadijima istrage i procesuiranja kao i nakon suđenja.

Što se tiče minimuma kapaciteta sudova, preporuke za oblast podrške i zaštite svjedoka glase da bi sudovi na raspolažanju morali imati dostatno resursa za zaštitu i podršku svjedoka i žrtava ratnih zločina u svim stadijima sudskoga postupka te nakon njegova okončanja. To konkretno znači:

- da sud treba imati osoblje koje je obučeno u smislu potreba traumatiziranih svjedoka i koje zna koje službe mogu pomoći tim svjedocima te čija je konkretna zadaća rad sa svjedocima;
- da sud treba imati fizičke resurse za zaštitu svjedoka u skladu sa Zakonom o zaštiti svjedoka;
- da sud svjedoku može osigurati zaštitu u svim stadijima postupka kao i nakon suđenja;
- da sud treba imati resurse za podršku traumatiziranim svjedocima;
- da sud posjeduje kapacitete potrebne da se, ako to bude neophodno, mogu osigurati alternativni načini svjedočenja.

Na kraju, istaknuta je potreba da se koriste i unapređuju usluge odjela za pružanje podrške svjedocima / žrtvama pri Sudu BiH kako bi se koordinirao rad NVO-a i drugih agencija u pružanju ujednačenih usluga žrtvama i svjedocima u BiH.

3.4. Aktivnosti OSCE-a

Na konferenciji u organizaciji OSCE-a, održanoj u Sarajevu, prikupljena su određena mišljenja u vezi sa temom podrške svjedocima. Učesnici su isticali važnost tretmana svjedoka u predmetima ratnih zločina:³⁵ „podrška svjedocima često je percipirana više kao luksuz nego kao neophodnost, iako se ta percepcija mijenja boljim upoznavanjem sa sadržajem koji ona obuhvata, kao i pravna obaveza države da organizira svoj pravosudni sistem i krivične postupke kako bi se ograničile povrede prava svjedoka. Uposlenici sudova sve više shvataju posljedice koje svjedočenje u sudu, pred optuženim i vijećem sačinjenim od nepoznatih osoba, ostavlja na svjedoka.“

Tokom konferencije raspravljanje je o pozitivnim iskustvima:

- Načini podrške svjedocima / žrtvama moraju se kreirati u skladu s nadležnim zakonodavnim sistemom, strukturom suda, finansijskim mogućnostima, geografskim faktorima i količinom predmeta.
- U dobro funkcioniрајућoj strukturi, podrška svjedocima / žrtvama treba se nuditi još od faze istrage.
- Sudski pravilnik od pomoći je sudijama koji su uključeni u mjere podrške svjedocima (i moguću zaštitu), naročito kada se mjere zaštite određuju rijetko.
- Tužioци su bili uspješni u izgradnji povjerenja sa potencijalnim svjedocima održavanjem dobrih odnosa sa NVO-ima za podršku žrtvama koji obnašaju funkciju posrednika dok se bilateralani odnos ne uspostavi.

³⁵ OSCE: "Pružanje podrške procesu tranzicije. Naučene lekcije i najbolja praksa u prijenosu znanja", septembar 2009.

³⁶ OSCE: "Pružanje podrške procesu tranzicije. Naučene lekcije i najbolja praksa u prijenosu znanja", septembar 2009.

da će zaključci okruglog stola biti finalizirani i upućeni svim učesnicima te članovima odbora za implementaciju Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina zajedno sa zapisnikom, koji sadrži diskusiju.

3.5. Mišljenje Evropske komisije

U okviru svojih redovnih izvještavanja Vijeću Europe i Evropskom parlamentu o napretku koji su postigle zemlje Zapadnog Balkana, Evropska komisija u svom Izvještaju iz 2009. godine³⁷ također spominje pitanja podrške svjedocima u dijelu u kojem se govori o napretku u oblasti reforme pravosuđa. U spomenutom izvještaju pozitivno su ocijenjeni efikasnost Odjeljenja za ratne zločine Suda BiH kao i Posebnog odjeljenja za ratne zločine Tužilaštva BiH i njihov rad koji se odvija u skladu sa međunarodno priznatim standardima pravičnog suđenja. Primjećen je napredak i u području sudskog gonjenja pred kantonalnim i okružnim sudovima. Napredak je posebno primjetan u Federaciji BiH. U Izvještaju Komisije spominje se i nedostatak mogućnosti za zaštitu i podršku svjedoka u BiH zbog nedovoljne kadrovske popunjenoštiti, kao jedne od značajnih prepreka efikasnim suđenjima za ratne zločine na kantonalnom i okružnom nivou u BiH.

Pored toga, problem potvrđivanja pozicija međunarodnog prisustva (Registrari Suda i Tužilaštva) u državnim pravosudnim institucijama kao i smanjenje budžeta Suda BiH za 2009. godinu mogu dovesti u pitanje efikasno funkcioniranje i OPS-a na državnom nivou, što može direktno utjecati na razvoj i unapređenje tih mehanizama na lokalnom nivou.

³⁷ Bosna i Hercegovina – Izvještaj o napretku za 2009. godinu. Izvještaj obuhvata period od 1. oktobra 2008. do sredine septembra 2009., Evropska komisija, Brisel 2009. godine

Prema Izvještaju, provedbe strategija za reformu sektora pravde i rada na predmetima ratnih zločina nisu napredovale u skladu sa dogovorenim vremenskim rasporedom. Materijalni uslovi za poboljšanje kapaciteta u pravosuđu i dalje su veoma ograničeni, te je svaka inicijativa na ovom polju od strane međunarodnih aktera ili domaćeg vladinog i nevladinog sektora dobrodošla. Iz svega što je navedeno proizlazi da je nezavisan i apolitičan pristup u mobiliziranju svih postojećih kapaciteta u oba entiteta i organiziranju jedinstvenog mehanizma na polju podrške i zaštite svjedoka na području cijele zemlje neophodan kako bi se što efikasnije riješila ova pitanja u budućnosti.

Da rezimiramo:

Preporuke međunarodnih i domaćih aktera u vezi s podrškom svjedocima / žrtvama usmjerene su na dva osnovna aspekta: angažman NVO-a i drugih agencija tokom postupka, uključujući i fazu istrage, te osnivanje regionalnih ureda za podršku svjedocima u cijeloj državi. Odjel za podršku svjedocima pri Sudu BiH predložen je kao glavni i ključni akter za obuku i usklađivanje rada NVO-a i regionalnih ureda.

Prethodno navedenim preporukama utvrđeni su glavni partneri koji bi trebali biti uključeni u podrške svjedocima (NVO-i, druge agencije i Odjel za podršku svjedocima pri Sudu BiH) na kantonalnom i okružnom nivou. Međutim, opseg angažiranosti utvrđenih partnera potrebno je pojasniti i formulirati na praktičan način.

Jednim od segmenata razgovora koji se odvijao prema pripremljenim pitanjima za razgovor, a koji je vođen u kantonalnim / okružnim sudovima i tužilaštima, ispitano

je pitanje angažiranosti NVO-a i drugih agencija tokom postupaka u predmetima ratnih zločina. Sudijama i tužiocima data je prilika da razmijene svoja iskustva iz rada sa NVO-ima i daju mišljenja i preporuke o okviru saradnje.

3.6. Izazovi i prepreke u oblasti podrške i zaštite svjedoka / žrtava

Mehanizmi Odjeljenja za podršku svjedocima danas funkcioniraju na nivou Suda BiH, ali ne tokom faze istrage. Jedan od razloga za ostvarivanje podrške svjedocima / žrtvama u fazi suđenja bio je eventualni sukob tokom sudskog postupka s dva aspekta: aspekta suđenja definiranog zakonom, i aspekta svjedoka / žrtava. Sudski aspekt i uloga svakog učesnika u procesu definirani su zakonom. Aspekt svjedoka / žrtve odnosi se na životna iskustva, emocije i prisjećanje na događanja. Nažalost, kada se radi o svjedočenju, očekivanja dvaju strana su različita i ta različita očekivanja mogu zakomplikirati sudski postupak ako se ne razriješe. Sudski aspekt iziskuje činjenice i precizna svjedočenja, dok je očekivanja svjedoka potrebno saslušati i shvatiti. Jedna od ključnih uloga Odjeljenja za podršku svjedocima jest da bude međuprelazni aspekt sudskog procesa, ured koji stvara most između dvije strane.

Godina 2009. bila je ključna godina u pogledu postupaka u predmetima ratnih zločina u BiH. Konkretno, pojavili su se ozbiljni budžetski problemi u vezi s provedbom tranzicijskog plana 2009. godine, kako u pogledu zamjene međunarodnih sudija domaćim sudijama, tako i u pogledu pune integracije domaćeg pomoćnog osoblja koje radi u Uredu registrara,

kao i osiguranja potrebnih sredstava za operativne troškove Suda BiH, poput troškova svjedoka. Sudska vijeća koja sude u predmetima ratnih zločina su kao posljedica toga bila prisiljena "razmotriti koliko svjedoka mogu pozivati na ročišta, odnosno hoće li pozivati svjedoke koji žive u drugim državama"³⁸.

Prilikom obraćanja Vijeću sigurnosti Ujedinjenih naroda u septembru 2009. godine, Glavni tužilac MKSJ-a izrazio je zabrinutost zbog mogućeg odlaska međunarodnog osoblja iz Suda i Tužilaštva Bosne i Hercegovine. Pored toga, Vijeće sigurnosti je obaviješteno da će upućivanje materijala koji se odnose na istrage lokalnim tužiocima uskoro biti okončano i Glavni tužilac je konstatirao da će 17 predmetnih spisa u vezi sa 43 osumnjičena biti predato državama koje su nastale raspadom bivše Jugoslavije.³⁹

Bosna i Hercegovina može očekivati sve veći broj postupaka u predmetima ratnih zločina u idućem desetljeću. Nedostatak prioriteta od strane organa vlasti BiH u vezi s potrebama pravosudnih institucija, koji je obilježen smanjenjem budžeta državnog suda umjesto povećanjem resursa koji se dodjeljuju za pravosuđe, usporava provedbu Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina.

Brojni izazovi i prepreke tek predstoje u predmetima ratnih zločina u narednom desetljeću. Izgradnja ujednačenog okvira za podršku svjedocima / žrtvama i njihova zaštita postala je zajednički program rada za međunarodne i domaće ključne aktere u ovom polju u protekle dvije godine. Prema tome, provedba Strategije, aktivnosti VSTV-a i Evropske

³⁸ Bosnia Daily, decembar 2009. godine – dnevne elektronske novine
³⁹ Izvještaj o stanju u sektoru pravosuđa iz decembra 2009. godine

komisije, Konferencije OSCE-a o problemima svjedoka te aktivnosti i projekat UNDP-a pod nazivom Izgradnja kapaciteta kantonalnih i okružnih sudova i tužilaštava u BiH za procesuiranje predmeta ratnih zločina fokusiraju se na to da se osigura isti nivo podrške i zaštite raspoloživ na svim nivoima postupanja u predmetima ratnih zločina u BiH.

Nije izazov samo to da se identificiraju institucije vlasti koje su bolje opremljene da popune postojeću prazninu nego i to da se koordinira s postojećim projektima koji nude pomoći u ovoj oblasti, npr. projekat Švicarske agencije za razvoj i saradnju (SDC)⁴⁰. Centri za mentalno zdravlje pružaju usluge u BiH putem mreže od 50 centara za mentalno zdravlje, 31 u Federaciji BiH, 18 u RS i jedan u Brčko Distriktu, u kojima rade multidisciplinarni timovi, u čijem su sastavu psihijatri, socijalni radnici, psiholozi i bolničari.

Jedna od glavnih prepreka u postupcima u predmetima ratnih zločina u BiH danas jest učinak koji na svjedoke ima dužina postupaka. Prvo suđenje u predmetu ratnog zločina koje je proveo MKSJ dogodilo se prije četrnaest godina, u 1995. godini, u predmetu Tadić⁴¹. Od 1996. godine, tj. od prvog pojavljivanjem svjedoka na MKSJ-u, više od 5.000 svjedoka svjedočilo je u Hagu. Od 2005. godine i prvog procesuiranja predmeta ratnog zločina u Sudu BiH svjedočilo je 3.000 svjedoka u Sarajevu. U MKSJ-u i Sudu BiH iskustvo je pokazalo da je veliki broj svjedoka pozivan da svjedoči nekoliko puta o istim događajima u različitim postupcima, u kojima se radilo o različitim optuženim osobama. Ponavljanje svjedočenja i

⁴⁰ Vidi projekat Švicarske agencije za razvoj i saradnju (SDC)

⁴¹ Godišnji izvještaj MKSJ-a iz 1995. godine

http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_1995_en.pdf

psihološki utjecaj na svjedoke koji se pozivaju godinu kasnije da ponove iskaze o istim događajima strahovit je izazov za sudove i tužilaštva u BiH. Olakšavanje tereta svjedocima koji moraju ponoviti svoje iskaze potrebno je utvrditi kao prioritet u svjetlu dinamike određene Državnom strategijom za procesuiranje najsloženijih i najprioritetnijih predmeta ratnih zločina u roku od 7 godina i drugih predmeta ratnih zločina u roku od 15 godina.

Na kraju, druga prepreka pružanju podrške i zaštite svjedocima / žrtvama u postupcima vezanim za predmete ratnih zločina jest dostupnost psihološke i socijalne pomoći, te stručne pomoći, utvrđenih u članu 6. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. Tokom razgovora obavljenih prijekom terenskih obilazaka na kantonalm i okružnom nivou istraženo je trenutno stanje u pogledu postojećih ili nepostojećih mehanizama podrške. Spomenuti su centri za socijalni rad i izražena su različita mišljenja, kako se navodi u poglavljiju o procjeni koje slijedi.⁴² Primarne prepreke, na koje su ukazali sudije i tužioци, jesu nedostatak resursa i stručne obuke u vezi sa pitanjima trauma.

⁴² Vidi 4. poglavje ovoga izvještaja

**4. Procjene stanja u kantonalnim i okružnim tužilaštvima i
sudovima u BiH u pogledu procesuiranja predmeta
ratnih zločina i podrške / zaštite svjedoka**

4. Procjene stanja u kantonalnim i okružnim tužilaštima i sudovima u BiH u pogledu procesuiranja predmeta ratnih zločina i podrške / zaštite svjedoka

4.1. Tužilaštva

4.1.1. Kapaciteti tužilaštava za provođenje istrage i podizanje optužnica te mogućnost pružanja psihološke podrške tokom istrage

Kapaciteti okružnih / kantonalnih tužilaštava (u dalnjem tekstu tužilaštva) za procesuiranje predmeta ratnih zločina daleko su slabiji od kapaciteta Tužilaštva BiH. U vrlo malom broju tužilaštava postoje tužiocici koji su fokusirani isključivo na predmete ratnih zločina: zaposleni tužiocici uglavnom su angažovani na svim slučajevima koji spadaju u nadležnost tih tužilaštava. Postoje čak primjeri da se tužiocici nekih kantonalnih tužilaštava šalju na ispomoći područnim općinskim tužilaštima. Međutim, velika većina intervjuiranih istaknula je da postoji realna potreba za osnivanjem posebnih odjela za ratne zločine na nivou kantonalnih i okružnih tužilaštava, kao i za angažiranjem većeg broja tužilaca, istražitelja i stručnih saradnika kako bi se intenzivirale istrage ratnih zločina, a što bi rezultiralo podizanjem većeg broja optužnica. Također, postoji potreba i za jačanjem tehničkih kapaciteta, jer se tužiocici kantonalnih i okružnih tužilaštava suočavaju sa nedostatkom prostora za rad, te nedostatkom drugih resursa, kao što je, naprimjer, nedovoljan broj vozila koja se koriste tokom istrage, i tako dalje. Tužilaštima nedostaju i sredstva za angažiranje dodatnog osoblja, što u situaciji konstantnog priliva različitih slučajeva rezultira trenutnom situacijom u kojoj tužilaštva nisu

u mogućnosti da odrede tužioce koji bi se isključivo fokusirali na slučajeve ratnih zločina.

Saradnja sa Državnom agencijom za istrage i zaštitu (SIPA) i drugim policijskim službama

Jedan od problema s kojima se suočavaju tužilaštva je nedovoljna saradnja sa SIPA-om, koja u skladu sa Zakonom o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu⁴³ istražuje krivična djela što su u nadležnosti Tužilaštva i Suda BiH i obezbjeđuje zaštitu svjedocima koji će svjedočiti pred Sudom BiH. Na temelju zahtjeva tužilaštava i kantonalnih / okružnih sudova, Sud BiH odobrava angažovanje SIPA-e za njihove potrebe. Međutim, kako su intervjuirani tužiocici isticali, tužilaštva se ne mogu uvijek osloniti na SIPA-u, iako, generalno, kada imaju saradnju s ovom agencijom, ona bude vrlo dobra i konstruktivna. U svakom slučaju, postoji saglasnost da je vrlo važno uspostaviti saradnju sa SIPA-om, jer se na taj način mnogo lakše pribave informacije, naprimjer, o državnim institucijama, ministarstvima i sl., ukoliko se za to pojavi potreba. Saradnja sa Agencijom neophodna je i zbog činjenice ograničenih kapaciteta enitetskih i kantonalnih policija, budući da na tim nivoima ne postoje specijalizovane policijske službe kao što je SIPA.

Problem kvota i procesuiranje ratnih zločina

Naročit problem svim tužiocima čini sistem evaluacije, tj. godišnja kvota podignutih optužnica po tužiocu, a na osnovi čega se ocjenjuje njihov rad. Prema Zakonu o krivičnom postupku, koji je na snazi od 2003. godine, tužiocici su u

⁴³ Član 3.1 Zakona o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu
<http://www.sipa.gov.ba/bo/regulativa.html>

potpunosti odgovorni i za istražni postupak, ali oni također imaju obavezu da postupaju u skladu sa zahtjevima Tužilaštva BiH, kao i da prisustvuju ekshumacijama, a što ne ulazi u sistem evaluacije njihova rada.

Predmeti ratnih zločina vrlo su kompleksni i za njihovu pripremu potrebno je uložiti mnogo više vremena nego za druge predmete – zbog teškog pronaalaženja dokaza, adekvatnih svjedoka, navodnih počinilaca i tako dalje. Neka su tužilaštva istaknula problem nedovoljne komunikacije sa Tužilaštvom BiH, što dodatno otežava rad na predmetima ratnih zločina na nivou tužilaštava. U prethodnom periodu tužilaštva su slala predmete Tužilaštvu BiH, koje je bilo nadležna institucija za ocjenu osjetljivosti predmeta.⁴⁴ Ako je Tužilaštvo BiH ocijenilo da se radi o „vrlo osjetljivom“ predmetu, ono od trenutka donošenja takve ocjene preuzima dio predmeta ili cijeli predmet. Bez obzira na neophodnost takve prakse u predmetima koji su vrlo osjetljivi, posljedica je da kantonalni / okružni tužiocu ne mogu podići optužnicu na tim predmetima, iako su uložili dosta vremena i napora u istragu, te se samim tim stiče dojam da su tužilaštva i sudovi neefikasni u smislu broja podignutih optužnica i predmeta ratnih zločina.

Kako tvrde tužiocu, ono što dodatno onemogućava efikasno provođenje istrage⁴⁵ jest nepostojanje odjela za psihološku

⁴⁴ Od decembra 2008. godine, kada je usvojena Državna strategija za rad na predmetim ratnih zločina, Sud BiH ocjenjuje osjetljivost predmeta: "vrlo osjetljivi" predmeti biće u nadležnosti Tužilaštva i Suda BiH, "osjetljivi" predmeti biće u nadležnosti kantonalnih i okružnih tužilaštava i sudova, tj. Osnovnog suda i tužilaštva Brčko Distrikta.

Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina, 2.2. Upravljanje predmetima <http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Projekti/Drzavna%20strategije%20za%20rad%20na%20predmetima%20RZ.pdf>

⁴⁵ Više informacija u nastavku teksta.

podršku žrtvama i svjedocima u strukturi tužilaštava, kao i nedovoljni kapaciteti centara za socijalni rad koji bi bili angažirani za pružanje psihološke podrške traumatiziranim osobama tokom istrage.

Tužiocu su također istakli da je jedan od problema u vršenju istrage to što se neki osumnjičeni nalaze u susjednim zemljama, a postoje ustavna⁴⁶ ili zakonska ograničenja⁴⁷ njihova izručivanja, što onemogućava da se dođe do navodnih počinilaca. Poseban problem u ovom pogledu je činjenica da se nijedna optužnica ne može podići bez saslušanja osumnjičenih osoba.

Zbog svih navedenih poteškoća, tužiocu se bave drugim predmetima kako bi im bila omogućena pozitivna ocjena nakon godišnje evaluacije.

4.1.1.1. Problem identifikovanja svjedoka i uspostavljanja saradnje sa svjedocima

Većina intervjuiranih tužilaca je istaknula da je izuzetno teško doći do adekvatnih svjedoka, dok neka tužilaštva smatraju da, iako postoje određeni problemi, njihovo iskustvo govori da su ti problemi rješivi.

Budući da se svjedoci smatraju ključnom karikom u istragama ratnih zločina, najveći problem predstavlja identifikovanje

⁴⁶ Članak 9 Ustava Republike Hrvatske

http://www.predsudnik.hr/Download/2003/09/10/ustavni_tekst.pdf

⁴⁷ U slučaju Srbije, ograničenja su naglašena u Zakoniku o krivičnom postupku.

član 517(1) http://www.parlament.gov.rs/content/lat/akta/akta_detalji.asp?id=360&t=z#

svjedoka, te njihov pristanak da svjedoče. U tom smislu, tužiocu se susreću s velikim brojem problema, a jedan od njih je i činjenica da su svjedoci ili interno raseljeni ili izbjegli u inostranstvo, tako da je teško s njima ostvariti prvi kontakt. Nadalje, tužiocu se žale da čak i kada saznaju mjesto prebivališta svjedoka, nemaju dovoljno vremena ni finansijskih sredstava da putuju u mjesto prebivališta svjedoka svaki put kad im je potrebna njihova izjava. Pored toga, s obzirom na vremenski period koji je protekao od momenta kada su zločini počinjeni, neki svjedoci su preminuli a neki se ne mogu sjetiti svih detalja. Pa kad tužiocu i dođu do svjedoka, oni često odbijaju da sarađuju. Najčešći su sljedeći razlozi:

1. svjedoci su nekoliko puta dali izjavu i ne žele da ih iko više uznamirava;
2. svjedoci su izgubili povjerenje u pravosudni sistem BiH:
 - a. svjedoci su dali izjavu, ali nije podignuta optužnica protiv onih osoba koje su svjedoci imenovali kao počinioce;
 - b. svjedoci koji su dali izjavu nisi pozivani da svjedoče na sudu;
 - c. presuda povodom slučaja za koji su svjedoci dali izjavu ili su svjedočili ne zadovoljava percepciju pravde tih svjedoka;
3. svjedoci su izgubili povjerenje u državu i u društvo u cjelini.

Na nezadovoljstvo svjedoka utiču i logistički problemi, jer neka tužilaštva nemaju dovoljno sredstava da im nadoknade putne troškove, smještaj, hranu, itd. Pored tih osnovnih troškova

neki svjedoci očekuju isplatu dnevničica ili traže neku drugu vrstu usluga od tužioca. Određeni broj tužilaštva, naprimjer, ima sredstva za nadoknadu putnih troškova ukoliko se radi o svjedocima državljanima BiH koji žive na teritoriji BiH. Druga tužilaštva, kao što je, naprimjer, Osnovno tužilaštvo Brčko Distrikta, imaju više sredstava i oni svjedocima mogu obezbijediti i prenoći. Još jedan problem logističke prirode koji se javlja jest i činjenica da mnogo svjedoka živi u inostranstvu i bez obzira što žele svjedočiti u predmetima ratnih zločina (u nekim slučajevima se i dobровoljno javi tužilaštvu), ne mogu iz vlastitih izvora finansirati troškove putovanja, a tužilaštva nemaju sredstava da im pokriju putne troškove. Tužilaštva koja imaju izgrađen partnerski odnos sa NVO-ima premošćuju taj problem tako što traže uslugu od tih organizacija, a koje onda svjedocima obezbjeđuju prenoći i ishranu tokom perioda saradnje između tužioca i svjedoka.

Nesigurnost i traumatiziranost svjedoka

Jedan od velikih problema koje su tužiocu istakli tokom intervjua jest da se potencijalni svjedoci i njihove porodice ne bi osjećali dovoljno bezbjednim ukoliko bi svjedočili. Taj strah naročito je prisutan kod povratničke populacije, s tim što svjedoci ponekad ne ističu taj problem otvoreno, već kažu da ne žele kvariti novouspostavljene odnose sa komšijama i da se u tim novim okolnostima povratka ne žele sjećati loših trenutaka koje su doživjeli tokom rata.

Ipak, tužiocu smatraju da suština odbijanja saradnje leži u traumatičnom događaju kojeg potencijalni svjedoci ne žele više da se sjećaju. Kako tvrde tužiocu, svjedoci uglavnom nisu tražili psihološku podršku, iako je bilo primjetno da im je ta podrška bila potrebna. Samo u rijetkim slučajevima svjedoci

su donosili medicinsku dokumentaciju kako bi tužiocima pokazali i dokazali da nisu u mogućnosti da sarađuju, jer su traumatizirani. Naročit je problem bio sa ženama žrtvama seksualnog zlostavljanja, koje su odbijale saradnju zbog stigmatizacije.

Osjećaj nedovoljne bezbjednosti svjedoka i njihova traumatiziranost nerijetko su rezultirali činjenicom da oni nisu željeli uspostaviti saradnju sa tužilaštvom ili, ukoliko su sarađivali tokom istrage, odbijali su svjedočiti pred sudom, ili su pred sudom u potpunosti promijenili iskaz koji su dali tokom istrage.⁴⁹

4.1.1.2. Psihološka podrška svjedocima

4.1.1.2.1. Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka i Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina

Za potrebe ovog istraživanja u posebnom fokusu su bile odredbe koje se odnose na psihološku zaštitu svjedoka Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka (u daljem tekstu Zakon o zaštiti).⁴⁸

Zakonom o zaštiti, u članu 6, predviđeno je da su centri za socijalni rad tokom istražnog postupka odnosno nakon

podizanja optužnice obavezni da pružaju psihološku podršku ugroženim svjedocima: tužilaštvo će tražiti pomoći centara tokom istrage, a sudovi nakon podizanja optužnice.

Tužitelj u toku istrage, a nakon podizanja optužnice Sud, pod uslovom da postoji saglasnost svjedoka i bez objavljivanja bilo kakvih ličnih podataka o svjedoku, obavještava organ nadležan za pitanja socijalnog staranja o uključenju ugroženog svjedoka u postupak i omogućava pružanje pomoći tog organa kao i psihološku potporu svjedoku, uključujući prisutnost odgovarajućih stručnih osoba prilikom ispitivanja ili saslušanja.⁴⁹

Takođe, u Strategiji je detaljno obrađeno pitanje psihofizičke podrške svjedocima žrtvama i uz naglasak da je potrebno izgraditi mrežu podrške svjedocima širom BiH, pri čemu bi Odjel za podršku svjedocima Suda BiH koordinirao sve aktivnosti u ovoj oblasti.⁵⁰

Svi tužioци su upoznati sa Zakonom o zaštiti i Strategijom, kao i sa propisanim postupcima za psihofizičku podršku svjedocima. Međutim, potrebno je istaknuti da centri za socijalni rad nisu uključeni u proces pružanja psihološke podrške traumatiziranim osobama, potencijalnim svjedocima od kojih tužioци uzimaju izjave tokom istražnog postupka: naime, tužilaštva uglavnom, osim nekih izuzetaka, nisu informirali centre za socijalni rad o odredbi člana 6. Zakona,

⁴⁹ Jsto.

⁴⁸ Ovaj zakon donijela je Parlamentarna skupština i objavljen je u "Službenom glasniku Bosne i Hercegovine", br. 21/03;

Član 3.2 Zakona definije pojam „ugroženi svjedok“. Ugroženi svjedok je onaj svjedok koji je ozbiljno fizički ili psihički traumatizovan okolnostima pod kojima je izvršeno krivično djelo ili koji pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine izuzetno osjetljivim, odnosno dijete i maloljetnik.

iako su upoznati s tom svojom obvezom. Samim tim većina tužilaštava nema uspostavljenu saradnju sa centrima u vezi sa slučajevima ratnih zločina. Glavni razlog zašto tužilaštva nisu informirala centre za socijalni rad o Zakonu leži u općem uvjerenju da traumatizirani svjedoci ne mogu dobiti adekvatnu psihološku podršku od centara zbog nedovoljnih kapaciteta. Naime, s jedne strane, neki od tužilaca navodili su da je problem sa centrima za socijalni rad u tome što oni inače nemaju dovoljno kapaciteta da bi im se na već postojeći preopterećen raspored dodalo još slučajeva, dok je većina navela problem nedostatka kapaciteta u smislu stručnosti psihologa da rade sa osobama koje boluju od ratne traume, jer je to specifičan oblik traume. Međutim, intervjuirani tužioci su također naglašavali da uglavnom nije postojala potreba za takvom vrstom saradnje, pošto se nisu susretali sa traumatiziranim osobama u značajnijem broju, koliko su oni mogli da zaključe i da će, ukoliko se ukaže potreba, uspostaviti saradnju sa centrima. Naime, tužilaštva imaju tradiciju saradnje sa centrima za socijalni rad u slučajevima maloljetničke delikvencije i opštег kriminaliteta. Upravo na bazi te saradnje, tužioци smatraju da je moguće uspostaviti partnerski odnos sa centrima i u predmetima ratnih zločina, ali da se pri tom moraju imati u vidu navedeni limitirajući faktori centara za socijalni rad.

Međutim, istaknuto je da je vrlo važno jačati kapacitete centara putem organiziranja dodatnih treninga ili specijalističkih kurseva, upravo zato što su i Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, a i Državnom strategijom za rad na predmetima ratnih zločina centri za socijalni rad ovlašteni da pružaju psihološku podršku svjedocima. Istaknuto je također da se lokalne samouprave suočavaju sa ograničenim

sredstvima, a iz čijih se budžeta finansiraju ti centri, tako da tužioci generalno sumnjuju u brzo jačanje potrebnih kapaciteta centara za socijalni rad.

Interesantan je primjer Kantonalnog tužilaštva Tuzlanskog kantona, koje je potpisalo sporazum sa Ministarstvom pravde Tuzlanskog kantona, sa Centrom za socijalni rad i nevladinom organizacijom Vive žene u svrhu prevazilaženja problema. Sporazumom je izvršena institucionalizacija udruženja Vive žene kao stručne i priznate NVO, i to tako što je ova NVO tada ovlaštena da za potrebe tužilaštva pruža psihološku podršku onima kojima je neophodna, mada ne u slučaju ratnih zločina. Kao što je naglašeno, institucionalizacija NVO u oblasti podrške svjedoka jedna je od preporuka koje sadrži Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina.

Na kraju, treba istaknuti da tužioci smatraju kako se Zakon o zaštiti ne može u potpunosti implementirati zbog nedostatka kapaciteta.

4.1.1.2.2. Saradnja tužilaca i svjedoka

Kako tužioци pronalaze svjedoke i kako s njima kontaktiraju?

Tužioci u najvećem broju slučajeva sa svjedocima kontaktiraju telefonom ili putem zvaničnog pisma, koje nose kuriri, mada se koriste i drugi načini. U izuzetnim situacijama koriste usluge policije. Tužioci se često suočavaju sa činjenicom da adrese svjedoka nisu tačne, pa traže uslugu Agencije za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka. U slučaju kada je potrebno uspostaviti saradnju sa

ključnim svjedocima ili sa svjedocima kod kojih je primjetna traumatiziranost, sami tužioци nekoliko puta, bilo telefonom ili u neposrednom kontaktu, komuniciraju sa svjedocima kako bi im objasnili kolika je važnost njihove saradnje i svjedočenja. Tek kada izvrše pripremu, tužioci počinju uzimati izjavu od svjedoka. U svakom slučaju, tužioci na individualnoj osnovi odlučuju na koji način će uspostaviti saradnju sa svjedokom. Međutim, neka tužilaštva imala su negativno iskustvo kada su sa svjedokom kontaktirali telefonom.

Koliko je svjedoka tražilo psihološku podršku i kako su tužioци rješavali taj problem?

Većina tužilaca do sada nije imala iskustva sa svjedocima koji su tražili psihološku podršku, tako da tužioci nisu uspostavljali saradnju sa psiholozima, bilo iz centara za socijalni rad, Suda BiH ili iz drugih specijaliziranih institucija. Međutim, tužioci su svjesni da je veliki broj svjedoka sa kojima su sarađivali. Iz tog razloga tužioci su vrlo pažljivi u radu sa traumatiziranim svjedocima kako bi stekli njihovo povjerenje. Kada uspostave kontakt sa svjedokom i dobiju njegovo povjerenje, tek onda počinju da ga informiraju o procesu, o njegovim pravima, o ulogama glavnih aktera u postupku (tužioca, svjedoka, odbrane, optuženog, suda) i na kraju uzimaju izjavu od svjedoka.

Međutim, tužioci uviđaju ogromnu potrebu za psiholozima, i to tokom faze istrage, naročito u slučaju traumatiziranih svjedoka: dešava se da ključni svjedoci koji su tokom istrage bili vrlo kooperativni, kada se pojave na sudu i kada se suoče sa optuženim, govore da se ne sjećaju šta se dogodilo, što pokazuje da svjedoci nisu bili dovoljno psihološki pripremljeni za sam sudski postupak.

Što se tiče saradnje sa drugim institucijama, kao što je istaknuto, neka tužilaštva smatraju da je moguće uspostaviti saradnju sa centrima za socijalni rad - po istom principu koji trenutno postoji kod saradnje u oblasti maloljetničke delikvencije i opštег kriminaliteta, mada postoji generalno uvjerenje kako centri nemaju dovoljno kapaciteta da mogu pružati podršku osobama koje boluju od ratne traume. Sa druge strane, postoji primjer jednog tužilaštva koje je izgradilo partnerski odnos sa centrom za socijalni rad u pravcu pružanja psihološke podrške oboljelima od ratne traume, potencijalnim svjedocima. Međutim, nije postojalo dovoljno koordinacije između tužilaštva i suda, pa se supervizija nije nastavila u toku samog sudskeg postupka, što je, kako se vjeruje, neposredno utjecalo na retraumatizaciju svjedoka.

U svakom slučaju, zbog generalnog stava da centri za socijalni rad još uvijek ne mogu biti potencijalni partneri, neophodno je, kako to tvrde tužioci, da se prvenstveno uspostavi saradnja i povjerenje na liniji tužilac - svjedok.

Takođe, u slučaju kada zaista postoje određeni problemi sa traumatiziranim svjedocima, neki tužioци koji imaju dobru saradnju sa NVO-ima traže podršku od tih organizacija, u koje svjedoci imaju povjerenje.

Postoji li potreba za osnivanjem odjela za psihološku podršku svjedocima unutar strukture tužilaštva?

Najveći broj tužilaštava smatra kako je neophodno da se u tužilaštima osnuju odjeli za psihološku podršku žrtvama i svjedocima, koji bi bili zaduženi da pružaju psihološku podršku žrtvama i svjedocima tokom istražnog postupka i koji bi neposredno sarađivali sa istovrsnim odjelima

nadležnih sudova. Uvjerenje je da bi se na taj način generalno olakšao rad i tužilaštava i sudova, kao i da bi se povećala efikasnost cjelokupnog procesa. Takođe, osnivanje ovakvih odjela unutar strukture tužilaštva pomoglo bi da se tužioći isključivo fokusiraju na istrage i kreiranje optužnice, a ne da na nedovoljno stručan način pružaju pomoć traumatiziranim svjedocima, kojima je stručna supervizija neophodna.

Ipak, iako smatraju da je neophodno formirati ovakav odjel, neki tužioци smatraju da je važnije imati odjele za psihološku podršku unutar strukture sudova, jer se svjedoci „blokiraju“ u sudu, iako tužioци uspijevaju da izgrade odnos povjerenja sa svjedocima tokom faze istrage. U svakom slučaju, tužiocima je u potpunosti jasno da oni ne mogu donijeti odluku o osnivanju ovih odjela, već da je ta odluka na VSTV-u. S tim u vezi neka tužilaštva su se već obratila VSTV-u.

Postoje tužilaštva koja na temelju dosadašnjeg iskustva donose zaključak da nije neophodno formirati takve odjele unutar tužilaštva, već da se problem pružanja psihološke podrške traumatiziranim svjedocima može riješiti angažiranjem psihologa iz drugih profesionalnih institucija, naprimjer iz centara za socijalni rad i drugih institucija.

4.1.1.2.3. Odnos između tužilaštava i NVO-a

Intervjuirani tužioци imaju podijeljena mišljenja o uspostavljanju partnerskog odnosa između tužilaštava i organizacija civilnog društva. Neki smatraju da se sa ovakvim organizacijama ne može uspostaviti bilo kakav odnos zato što su neke od njih ispolitizirane i pristrasne te da njihove

aktivnosti zavise od njihovih programa. Stoga je važno da tužilaštva prouče programe organizacija civilnog društva, kako bi donijela odluku o konkretnijem uključivanju NVO-a u aktivnosti tužilaštva.

S druge strane, tužioci su istaknuli da organizacije civilnog društva mogu biti vrlo korisne, jer neke od njih posjeduju informacije o žrtvama, zločinima, masovnim grobnicama, potencijalnim svjedocima i mogućim počinjocima. S tim u vezi, neki tužioци organizuju redovne sastanke sa NVO-ima. Smatraju kako je naročito važno da tužilaštva uspostave saradnju sa onim organizacijama koje imaju kapacitet za pružanje psihološke podrške svjedocima. Organizacije civilnog društva, zbog razgranate mreže korisnika njihovih programa mogu biti dobar mehanizam za širenje informacija o sudske procedurama, o istrazi, kao i o ulozi svih aktera sudskega postupka, svjedoka, oštećenih, tužioца, odbrane, optuženog, suda i drugih aktera cjelokupnog procesa. Na kraju, tužilaštva su generalno uspostavila dobru saradnju sa organizacijama civilnog društva i oni rado posjećuju seminare koje ove organizacije organizuju, a koje su od direktnog značaja za aktivnosti tužilaštva. Ipak, jednoglasan je stav tužilaca da tužilaštva moraju biti vrlo pažljiva pri odabiru organizacija civilnog društva sa kojima će uspostaviti partnerske odnose.

Mogućnost uključivanja organizacija civilnog društva u proces psihološke podrške svjedocima

Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina predviđa uključivanje NVO-a u proces pružanja psihološke podrške žrtvama i svjedocima. Međutim, intervjuirani tužioци imaju podijeljen stav o tome. Jedan značajan broj tužilaca smatra da bi bilo vrlo dobro uključiti organizacije civilnog

društva u proces pružanja psihološke podrške tokom istražnog postupka, ali da je potrebno prvo ocijeniti njihove kapacitete. Takođe, predloženo je formiranje potpuno nove NVO čija bi misija isključivo bila supervizija osoba koji boluju od ratne traume. Organizacije civilnog društva koje budu uključene u ovaj proces moraju imati educirane profesionalce, koji će poštivati tajnost podataka.

Međutim, postoje tužiocи koji smatraju da se NVO ni na koji način ne smiju uključivati u bilo koji segment istrage, čak ni u psihološku podršku, jer kako je već navedeno, NVO-i uglavnom promoviraju interes jedne etničke grupacije.

4.2. Sudovi

4.2.1. Kapaciteti sudova za procesuiranje predmeta ratnih zločina i mogućnost pružanja psihološke podrške nakon podizanja optužnice

Kantonalni i okružni sudovi u BiH uglavnom nemaju specijalizovane odjele za ratne zločine. Iako su neki sudovi imenovali sudije koji su zaduženi za predmete ratnih zločina, oni uglavnom rade i na drugim predmetima. Jedan od razloga za tu praksu je činjenica da kantonalni i okružni sudovi trenutno ne procesuiraju značajniji broj predmeta ratnih zločina: pred nekim sudovima koji su ranije procesuirali ratne zločine u ovom trenutku nema takvih predmeta, a postoje i sudovi koji nikada nisu procesirali ratne zločine, iako su se u njihovoj jurisdikciji takvi zločini događali.⁵¹ Kako tvrde intervjuirane

⁵¹ Vidjeti tabelu u prilogu 3

sudije, glavni razlog zašto se ne procesira više predmeta ratnih zločina na njihovom sudu jest taj što tužilaštvo ne podnosi optužnice. Neki predmeti su zbog veće osjetljivosti prenijeti na postupanje Sudu BiH. Na kraju, neki sudovi su uspostavili saradnju sa hrvatskim i srpskim pravosuđem i njima prenijeli slučajeve koji su isprva bili procesuirani pred bosanskohercegovačkim sudovima: naprimjer, Kantonalni sud u Bihaću prosljedio je tri predmeta hrvatskom, a jedan predmet srpskom pravosuđu. Istaknuti su i drugi razlozi zašto je broj predmeta ratnih zločina vrlo mali, naprimjer nemogućnost da se svjedocima obezbijede svi sigurnosni uslovi i psihološka podrška, kao i nedovoljni tehnički kapaciteti poput neadekvatnih sudnica, opreme i drugog.

Sve intervjuirane sudije smatraju da je broj sudija i stručnih saradnika u sudovima generalno nedovoljan i da ne odgovara stvarnim potrebama. Međutim, iako je nekim sudovima odobren veći broj sudija i stručnih saradnika, ta nova radna mjesta uglavnom nisu popunjena, bilo zato što se niko nije javio na konkurs, bilo zato što prijavljeni nisu imali potrebne kvalifikacije, ali i zato što sudovi nisu uspjeli osigurati dovoljno sredstava za angažiranje novih zaposlenih. Jedan broj sudija ipak smatra da u njihovim sudovima ima dovoljno zaposlenih u odnosu na trenutan priliv predmeta i ukoliko se pojave novi slučajevi, bilo ratnih zločina bilo drugih predmeta⁵², mogla bi se napraviti interna reorganizacija, kako bi se što efikasnije riješili pristigli slučajevi. Također, kako tvrde sudije, nema dovoljno razloga iz trenutno postojećih kapaciteta određivati sudije koji će se isključivo baviti predmetima ratnih zločina, s obzirom da nadležna tužilaštva ne podnose veliki broj optužnica, niti je Sud BiH izvršio procjenu osjetljivosti

⁵² Naročito ratnih zločina!

predmeta⁵³, tako da sudije trenutno moraju biti fokusirani na druge slučajeve. Najdrastičnija je situacija u Kantonalnom sudu u Goraždu. Do sada je ovaj sud zaprimio dva predmeta, međutim oni nisu procesuirani u Goraždu, već su delegirani na postupanje u Kantonalni sud u Sarajevo. Razlog tome je nedovoljan broj sudija u Kantonalnom sudu u Goraždu i nemogućnost formiranja sudskog vijeća zbog uključenosti sudija u prethodni postupak i prethodno saslušanje, što onemogućava njihovo učešće u vijeću.

4.2.1.1. Mogućnost primjene Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka i ostali kapaciteti sudova

Sve intervjuirane sudije upoznate su sa Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, kao i sa njegovim odredbama. Međutim, sudovi uglavnom nemaju kapacitete da mogu u potpunosti ispuniti sve propisane mјere psihofizičke zaštite svjedoka. Glavni razlog je to što sudovi nemaju dovoljno sredstava, ili su im sredstva smanjivana iz godine u godinu ili je započeta rekonstrukcija zgrada, tako da je iz trenutnog budžeta kojim sudovi raspolažu nemoguće izdvojiti sredstva za implementaciju svih odredaba ovog zakona.

Iako sudovi do sada nisu dobijali zahtjeve za psihofizičku podršku u predmetima ratnih zločina, oni imaju iskustva, naprimjer, u slučajevima organiziranog kriminala i smatraju

⁵³ Prema Državnoj strategiji za rad na predmetima ratnih zločina, Tužilaštvo i Sud BiH imaju nadležnost nad predmetima koje će Sud BiH okarakterisati kao "vrlo osjetljive", dok će kantonalni i okružni sudovi kao i Osnovno tužilaštvo i Sud Brčko Distrikta uspostaviti nadležnost nad "osjetljivim" slučajevima. Više informacija u odjeljku Tužilaštva.

da se isti postupci mogu primjenjivati i u predmetima ratnih zločina. Što se tiče psihološke podrške, gotovo jedini način je ispitivanje svjedoka u posebnoj prostoriji i čitanje njegove izjave u sudnici. Međutim, da bi se premostio problem ograničenih kapaciteta u ovoj oblasti, sudovi su provodili i različite druge aktivnosti.⁵⁴ Trenutno, samo Kantonalni sud u Sarajevu ima video-opremu koja se može koristiti u svrhu zaštite svjedoka. Međutim, sudije smatraju da bi bilo vrlo dobro vidjeti na koji se način ovaj zakon implementira u Sudu BiH, kao i da se organizuju posebni treninzi povodom načina provođenja ovog zakona, kako bi sudovi mogli da izrade svoje strategije.

Na kraju, neki sudovi su, u skladu sa zakonom, usvojili Poslovnik o radu, kojim se osigurava odgovarajuće korištenje mјera zaštite svjedoka predviđenih Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka.

4.2.1.1.1. Tehnički kapaciteti

Audio-video oprema

Osim Okružnog suda u Doboru i Kantonalnog suda u Sarajevu, nijedan kantonalni ili okružni sud u BiH, kao ni Osnovni sud Brčko Distrikta nemaju video-opremu u svrhu svjedočenja ugroženih ili zaštićenih svjedoka. Sudovi generalno u svojim sudnicama imaju audio-opremu. Što se tiče video-nadzora, ova oprema je uglavnom instalirana na ulazima u sudove, dok je u nekim sudovima video-nadzor ugrađen i u hodnicima.

⁵⁴ Vidjeti 4.2.1.1.2. - Psihofizička podrška svjedocima.

Kapaciteti sudnica

Broj sudnica kojima sudovi raspolažu je različit i obično se kreće od jedne do tri sudnice po суду. Sudnice su uglavnom različitih dimenzija: u sudovima gdje postoji jedna sudnica, ona je obično prostrana i u njoj se odvijaju sva suđenja; u slučaju kada sudovi raspolažu sa dvije ili tri sudnice, uglavnom je jedna sudnica veća i sa većim tehničkim mogućnostima u odnosu na ostale. Predmeti ratnih zločina vode se u velikim i bolje opremljenim sudnicama. Većina sudija je istakla da broj sudnica uglavnom zadovoljava trenutne potrebe sudova, međutim u slučaju većeg priliva predmeta, broj sudnica bio bio nedovoljan. Takođe, neki sudovi preduzeli su aktivnosti u pravcu izrade projekata rekonstrukcije, kao naprimjer u Kantonalnom суду u Travniku, dok je u nekim sudovima, kao što je slučaj sa Okružnim судom u Doboju, rekonstrukcija u toku.

Ulag u sudnice i zgrade sudova i prostorija za svjedoke
U većini sudova ne postoje odvojeni ulazi za svjedoke, optužene ili publiku, niti postoje posebne prostorije u kojima bi boravili svjedoci izdvojeni od javnosti. Posljedica toga je da u istom hodniku čekaju i na isti ulaz ulaze i publika i svjedoci i optuženi. Ove probleme sudije pokušavaju riješiti improvizacijama u skladu sa mogućnostima i potrebama koje sami identifikuju. Neki sudovi počeli su sa izradom planova rekonstrukcije u vezi sa izgradnjom posebnih ulaza i prostorija za svjedoke. Međutim, u velikom broju sudova ne postoje pomoćne prostorije koje bi se mogle iskoristiti u svrhu psihofizičke zaštite svjedoka, a ako postoje, ne mogu se na funkcionalan način iskoristiti u tu namjenu, bilo zbog položaja same sudnice i nepostojanja odvojenih ulaza, bilo zbog nefunkcionalnih hodnika ili drugih arhitektonskih rješenja.

Odjel za zaštitu svjedoka

Ni u jednom суду ne postoje odjeli za podršku svjedocima, niti u sklopu sudova rade psiholozi koji bi mogli pružati podršku svjedocima nakon podizanja optužnice.

IT tehničari

U svim sudovima zaposleni su IKT tehničari.

4.2.1.1.2. Odnos između sudova i centara za socijalni rad

Sve intervjuirane sudije izjavile su da su u potpunosti upoznate sa Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, kao i sa svojom obavezom da nakon podizanja optužnice trebaju informirati centre za socijalni rad ukoliko ustanove da će u toku suđenja izjave davati traumatizirani svjedoci, a s ciljem da se tim svjedocima pruži psihološka podrška.⁵⁵ Kako do sada sudovi nisu primili nijedan zahtjev za psihološku podršku svjedoka, većina njih nije kontaktirala centre za socijalni rad. Takođe, prema riječima intervjuiranih sudija, centri za socijalni rad nemaju kapacitete za pružanje psihološke podrške traumatiziranim svjedocima.

Svi sudovi su do sada uspostavili neposrednu saradnju sa centrima za socijalni rad kad su u pitanju drugi slučajevi, kao što je maloljetnička delikvencija, te bi se na istim osnovama mogla uspostaviti saradnja između centara i sudova i u predmetima ratnih zločina. Od svih sudova, jedino je Okružni sud u Trebinju u potpunosti zadovoljan kapacitetima i saradnjom sa centrima za socijalni rad i ima puno povjerenje u ovu instituciju.

⁵⁵ Član 6. Zakona. Tekst Zakona može se pronaći na internet stranici Tužilaštva BiH.

Međutim, neke sudije su predložile da bi efikasnije rješenje bilo unutar sudova zaposliti psihologe stručnjake iz oblasti ratne traume, koji bi radili po ugovoru o djelu na određeno vrijeme, u skladu sa potrebama suda.

4.2.1.2. Psihofizička podrška svjedocima

Sudovi do sada nisu primili nijedan zahtjev za psihološku podršku od tužilaštava u predmetima ratnih zločina. U vrlo malom broju slučajeva tražena je sigurnosna zaštita i to su sudovi rješavali dodjeljujući svjedocima pseudonime, ili su ispitivali svjedoka izvan radnog vremena, a svjedok je tom prilikom došao pod policijskom pratinjom. U nekim drugim predmetima, kao što su slučajevi organiziranog kriminala, u situaciji kada ne postoje odjeli za podršku svjedocima, kao ni angažirani psiholozi, sudovi primjenjuju različite aktivnosti kako bi uspostavili saradnju sa traumatiziranim ili sigurnosno ugroženim svjedocima. Ova praksa može se prenijeti i u oblast ratnih zločina. Naprimjer, u jednom slučaju organiziranog kriminala, Okružni sud u Istočnom Sarajevu uveo je zaštićenog svjedoka kroz stražnji ulaz i smjestio ga u prostoriju za svjedoke. Svjedok nije svjedočio u sudnici, već ga je sudsko vijeće ispitivalo u prostoriji za svjedoke. Nakon toga izjava svjedoka je pročitana u sudnici. Pitanja advokata - odbrane su snimljena i sudsko vijeće ponovno je otislo do svjedoka i postavilo mu i ta pitanja. Nakon toga je i ta izjava pročitana u sudnici. Slične situacije događale su se i u drugim sudovima, kao što su Kantonalni sud u Bihaću i Okružni sud u Bijeljini.

4.2.1.3. Odnos između sudova i organizacija civilnog društva

Intervjuirane sudije smatraju da je vrlo korisno uspostaviti trajniju saradnju između sudova i organizacija civilnog društva:

- organizacije civilnog društva mogu vršiti psihološke pripreme svjedoka za svjedočenje, i to naročito žena žrtava seksualnog zlostavljanja, ali i drugih žrtava;
- organizacije civilnog društva mogu pomoći institucijama koje su uključene u sistem funkcioniranja sudova, kao što su centri za socijalni rad;
- neke organizacije civilnog društva mogu organizirati korisne seminare za sudije;
- organizacije civilnog društva prate suđenja za ratne zločine i daju kvalitativne analize postupaka, koje bi sudovi mogli koristiti s ciljem poboljšanja rada, kao i druge vidove stručne podrške iz oblasti svoje ekspertize.

Međutim, jedan broj sudija je pokazao skepticizam prema ideji da se organizacijama civilnog društva daje previše ovlaštenja i u oblasti psihološke podrške svjedocima i drugim oblastima, jer, kako navode, to bi moglo dovesti do uvjerenja odbrane da je sud pristrasan, te iz tog razloga sudovi prije angažiraju sudske vještace sa zvanične liste suda nego organizacije civilnog društva.

5. Preporuke

5. Preporuke

Prema nalazima ovoga izvještaja, preporukama koje sadrži Strategija kao i prema zaključcima nedavno održanog okruglog stola u organizaciji OSCE-a⁵⁶, koji je okupio sve aktere iz ovoga područja, potvrđena je i naglašena potreba za što skorijim uspostavljanjem mreže podrške za svjedoke i svjedoke / žrtve koji svjedoče u predmetima ratnih zločina, a koja će služiti kao osnova za proširivanje takve vrste podrške na ugrožene svjedoke uključene i u druge krivične postupke⁵⁷ na području BiH (nasilje u porodici, maloljetnička delikvenca, ubistva, trgovina ljudima i sl.). Važnost i neodložnost uspostavljanja jedinstvenog i efikasnog mehanizma podrške na području cijele države potvrđuju i usvojene strateške mjere i rokovi njihove implementacije⁵⁸.

Iako je model Odjela za podršku svjedocima (OPS) Suda BiH dokazano funkcionalan i prilagođen prilikama u BiH, važno je napomenuti činjenicu da je to odjel koji pruža podršku nakon potvrđivanja optužnice, tj. u toku pripreme i trajanja sudskega postupka. Nažalost, period istrage je period u kojem podrška mogućim svjedocima nije uvek adekvatna. Iznimno, OPS može, na izričit zahtjev Tužilaštva BiH, pružati podršku i u toj fazi, ali doista u iznimnim situacijama.

⁵⁶ Okrugli stol o uspostavi sistema psihosocijalne podrške za svjedoke i žrtve u predmetima ratnih zločina u BiH, Jahorina, 3-4. decembar 2009. godine u organizaciji Misije OSCE-a u BiH

⁵⁷ Osmi zaključak sa spomenutog Okruglog stola

⁵⁸ Strategija / Strateške mjere: Va - 31. Izrada i razvijanje mreže podrške svjedocima i žrtvama na nivou cijele BiH; Provedba: OPS Suda BiH u saradnji sa NVO-ima i centrima za socijalni rad / mentalno zdravlje; Rok: 4 mjeseca

³². Uspostavljanje regionalnih ureda za podršku svjedocima i žrtvama u okviru mreže podrške; Provedba: OPS Suda BiH u saradnji sa NVO-ima i sudovima; Rok: 2 mjeseca

Također, važno je napomenuti da su prilikom prikupljanja podataka i izrade ovog izvještaja intervjuirani i konsultovani pravnici i psiholozi koji su uključeni u procesuiranje predmeta ratnih zločina, a svjedoci, kao vrlo važni akteri, zbog kratkoće vremena nisu bili direktno uključeni i izradu ovoga izvještaja i njegovih preporuka.

5.1. Opće preporuke

5.1.1. Zaštita svjedoka na kantonalm i okružnom nivou

- Poboljšati tehničke uvjete u sudovima zadovoljavajućom audio i video opremom za potrebe zaštite svjedoka.
- Obezbijediti čekaonicu - posebnu prostoriju u sudovima za smještaj svjedoka i zaštićenih svjedoka/svjedokinja.
- Obezbijediti angažman audio-video tehničara/ke u svakom sudu sa zadatkom da provode zaštitne mjere u sudnicu tokom sudskega procesa.
- Organizirati tečajeve i obuke na temu primjene Zakona o zaštiti svjedoka koje za sudije i tužioce mogu predstaviti njihove kolege iz profesije.
- Uspostaviti okvir za saradnju između tužilaca i centara za mentalno zdravlje tokom faze istrage radi bavljenja psihološkim i socijalnim problemima potencijalnih ugroženih svjedoka.
- Razmotriti mogućnosti saradnje sa Odjelom za zaštitu svjedoka pri SIPA-i na kantonalm / okružnom nivou putem sklapanja određenih sporazuma o radnoj saradnji sa svjedocima u skladu sa relevantnim zakonom.

- Obučiti osoblje Sudske policije o postupcima koji se odnose na pojavljivanje na ročiću onih svjedoka što potпадaju pod odredbe prethodno navedenog zakona.
- Razmotriti mogućnosti saradnje u cilju obuke sudija i tužilaca na polju implementacije Zakona o ravnopravnosti spolova sa Kancelarijom Ombudsmana, Agencijama za ravnopravnost spolova i Gender centrima Vlade RS i Vlade Federacije BiH i putem institucionalnih mehanizama za gender pitanja.

5.1.2. Podrška svjedocima na kantonalm i okružnom nivou

- Obezbijediti čekaonicu za svjedoke / žrtve u sudovima gdje bi oni provodili vrijeme prije i nakon svjedočenja.
- U sudovima koji sude predmete RZ angažirati najmanje po jednog psihologa/psihologinju obučenog za rad na problemima trauma i sa žrtvama seksualne torture.
- Izraditi i usvojiti procedure za jedinice za podršku svjedocima pri sudovima.
- Osmisliti i provesti obuku u vezi sa sudskim postupcima za uposlene u jedinicama za podršku svjedocima pri sudovima.
- Pod rukovodstvom jedinica za podršku svjedocima uspostaviti mrežu identificiranih NVO-a ili /i partnera iz sektora civilnog društva u svakom kantonu i okrugu za pružanje podrške svjedocima i tačno definisati opis poslova.
- Provesti obuku (u realizaciji OPS-a i novokreiranih ureda za podršku svjedocima) o problemima trauma za sve tužioce.

- Definisati mehanizme saradnje između ureda za podršku svjedocima i centara za mentalno zdravlje za potrebe svjedoka prije i nakon provođenja postupaka u predmetima ratnih zločina.
- Ojačati mrežu NVO-a i partnera iz sektora civilnog društva zaduženih za protok informacija o predmetima ratnih zločina.

5.1.3. Posebne preporuke i ključni akteri

- Identificirati ključne aktere uključene u mehanizme zaštite svjedoka / žrtava za postupke u predmetima ratnih zločina
- Ojačati saradnju Nadzornog tijela za provođenja Strategije sa svim relevantnim institucijama na polju podrške i zaštite svjedoka / žrtava.
- Ojačati saradnju svih relevantnih aktera sa entitetskim ministarstvima na realizaciji podrške i zaštite na kantonalm i okružnom nivou.
- Izrada memoranduma o razumijevanju s centrima za mentalno zdravlje prilikom primjene Zakona o svjedocima pod prijetnjom i ugroženim svjedocima.
- Obuka centara za mentalno zdravlje o ulozi i odgovornostima prilikom rada u postupcima koji se vode u predmetima ratnih zločina i rada sa svjedocima / žrtvama.
- Uključivanje znanja i stručnosti sudija Suda BiH u obuke o praksi koja se koristi prilikom primjene zakona na državnom nivou.

5.2. Specifične preporuke

5.2.1. U pravcu pružanja psihološke podrške potrebno je da tužilaštva:

- uspostave saradnju sa centrima za socijalni rad na istim osnovama kako je to učinjeno u predmetima maloljetničke delikvencije i općeg kriminaliteta kao i sa centrima za mentalno zdravlje shodno njihovoj teritorijalnoj organizaciji;
- uspostave saradnju sa NVO-ima specijalizovanim za pružanje psihološke podrške a sa kojima nisu sarađivali;
- uspostave saradnju sa aktivnim NVO-ima, koji već imaju potrebna znanja i iskustva u pružanju psihološke podrške traumatiziranim osobama (dobar primjer Kantonalno tužilaštvo Tuzlanskog kantona);
- angažiraju psihologa/psihologinju koji će pružati psihološku podršku žrtvama i svjedocima tokom istrage;
- osnuju posebne odjele za pružanje psihološke podrške žrtvama i svjedocima tokom istrage ukoliko se očekuje da će biti zaprimljen veći broj predmeta⁵⁹, a to realno omogućuje uspostavljanje saradnje s većim brojem traumatiziranih osoba;
- organizuju specijalizirane obuke za tužioce koji rade na predmetima ratnih zločina⁶⁰, kojima bi unaprijedili njihove tehnike i pristup u razgovoru sa potencijalnim svjedocima koji imaju bolna sjećanja, ili imaju problema da se prisjetе pojedinosti i događaja.

⁵⁹ Na osnovu podataka kantonalnih /okružnih tužilaštava i Državnog tužilaštva.

⁶⁰ Jedna od preporuka iz izvještaja „Najbolje preporuke iz prakse za zaštitu i podršku svjedocima“ (Best-Practice Recommendations for the Protection & Support of Witnesses), SCSL, May 2008.

5.2.2. Preporuke za tužilaštva i sudove

- Potrebno je poboljšati koordinaciju između tužilaštava i sudova u pogledu psihološke podrške svjedocima kako bi se umanjio rizik od retraumatizacije.

5.2.3. Preporuke za centre za socijalni rad

- Potrebno je povećati kapacitete centara za socijalni rad kako bi te institucije mogle ispuniti zakonsku obavezu pružanja psihološke podrške traumatiziranim osobama tokom istrage i nakon podizanja optužnice. U međuvremenu, tužilaštva i sudovi trebaju ispuniti svoju zakonsku obavezu i informirati centre za socijalni rad o članu 6 Zakona o zaštiti, kao i o preporukama koje sadrži Strategija a odnose se na centre za socijalni rad.
- Da bi centri za socijalni rad bili angažirani u procesu pružanja podrške traumatiziranim svjedocima tokom faze istrage i nakon podizanja optužnice, potrebno je ojačati kapacitete centara za socijalni rad putem obuka i specijalističkih kurseva, ili zapošljavati nove psihologe koji već imaju iskustvo sa ratnom traumom.

5.2.4. Preporuke za entitetske i kantonalne vlade i jedinice lokalne samouprave

Pošto se centri za socijalni rad finansiraju iz budžeta lokalne samouprave, potrebno je kratkoročno izvršiti preraspodjelu postojećih sredstava za tu namjenu i srednjoročno osigurati sredstva za formiranje takvih službi.

- jačanje trenutno postojećih kapaciteta centara za socijalni rad,
- zapošljavanje psihologa koji imaju iskustvo sa pružanjem psihološke podrške osobama koje boluju od ratne traume,
- zapošljavanje psihologa koji će se obrazovati u vezi sa ratnom traumom.

5.2.5. Preporuke za policijske uprave

- Potrebno je izvršiti obuku pojedinaca koji će raditi u policijskim upravama što se bave ili će se baviti istragom ratnih zločina i fizičkom zaštitom svjedoka.
- Potrebno je da SIPA bude otvorenija za saradnju sa kantonalnim i okružnim sudovima i tužilaštima, naročito zbog nepostojanja dovoljno kapaciteta policijskih uprava koje funkcionišu u regijama, a koje su u nadležnosti kantonalnih i okružnih tužilaštava.

5.2.6. Preporuke za entitetske i kantonalne nivo vlasti

- U entitetskim i kantonalnim policijskim službama potrebno je formirati specijalizovane jedinice koje bi se, po ugledu na SIPA, bavile istraživanjem ratnih zločina i fizičkom

zaštitom svjedoka. S tim u vezi, potrebno je kratkoročno izvršiti preraspodjelu postojećih sredstava za tu namjenu i srednjoročno osigurati sredstva za formiranje takvih službi.

5.2.7. Preporuke za organizacije civilnog društva

- Organizacije civilnog društva treba da informišu korisnike svojih programa o sudskim procedurama, kao i o ulozi svih aktera u sudskom postupku, s obzirom da se vrlo često ispostavljalo kako nepoznavanje procedura dovodi do izbjegavanja saradnje i općega nezadovoljstva svjedoka.
- Potrebno je formirati potpuno novu „Mrežu podrške svjedocima“, čiji bi mandat bio pružanje psihološke podrške žrtvama i svjedocima. Ona bi povezivala organizacije koje se bave podrškom tako što biinicirala i unaprijedila njihovu suradnju i razmjenu informacija i iskustava.

5.3. Minimalni kapaciteti potrebni za efikasnu podršku i zaštitu svjedoka / žrtava tokom sudskog procesa na kantonalnom i okružnom nivou

5.3.1. Prostorni kapaciteti

U minimalne kapacitete potrebne za efikasnu podršku i zaštitu svjedoka / žrtava, na osnovi iskustva Suda BiH, spada sljedeće:

1. zgrada suda sa dva zasebna ulaza,
2. najmanje jedna sudnica s kapacitetom da može primiti radi suđenja više od 4 optužena,

3. sudnica koja treba biti najviše do drugog sprata ako lift nije na raspolažanju
4. najmanje 2 ulaza u sudnicu,
5. odvojen / privatni pristup / hodnik koji vodi u sudnicu, po mogućnosti, kabina u sudnici s neprozirnim zaslonima za svjedočenje svjedoka,
7. po mogućnosti, posebna prostorija za svjedoke u kojoj će se svjedočiti putem video-linka sa sudnicom,
8. najmanje jedna čekaonica za svjedoke (stoletom/ima) u blizini sudnice i izolirana od prostora namijenjenog za javnost i sa, po mogućnosti, odvojenim direktnim pristupom sudnici,
9. ukoliko čekaonica nema toalet, potrebno je obezbijediti pristup toaletu koji nije dostupan ostalim posjetiocima suda.

5.3.2. Osoblje i oprema

Da bi pružio adekvatnu podršku svjedocima i svjedocima / žrtvama, svaki ured za podršku morao bi minimalno da uposli sljedeće osoblje i da posjeduje sljedeći opremu:

Osoblje:

1. psiholog/inja koji bi pružao/la psihološku i emotivnu podršku (sa tačnim opisom zaduženja),
2. administrativni asistent/ica (sa tačnim opisom zaduženja).

U slučaju izuzetno malog broja očekivanih predmeta (ili manje složenih predmeta) ratnih zločina na određenom sudu / području odjel može imati samo jednog uposlenika/cu.

Prilikom zapošljavanja osoblja specijalna pažnja bi se trebala obratiti na spol zbog prirode posla koja podrazumijeva rad sa ženama žrtvama seksualne torture, a sve u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH.

Oprema:

Ured: uredski namještaj za 2 uposlena, 2 računara, 2 tel. linije (ADSL) sa tel. aparatom, mobilni telefoni.

Čekaonica: sofa, fotelja, 2 stolice, klub-sto, minimalna oprema za malu čajnu kuhinju (mali frižider, aparat za kafu); enterijer treba biti arhitektonski oplemljen (opuštajuće boje, diskretni posteri na zidovima).

U nedostatu prostora, ured i čekaonica mogu se organizirati u jednoj prostoriji, ali imajući na umu specifične zahtjeve i jednog i drugog.

Ostalo:

U svom svakodnevnom radu ured za podršku bi se oslanjao na službu za finansije suda u čijem je sastavu i koristio bi budžet za svjedoke koji je odobren pri sudu (transport, dnevnice). Takođe bi koristio usluge audio-video tehničara/tehničarke koji je zaposlen/a pri sudu. Pored toga, neophodno je da novootvoreni ured na raspolažanju ima vlastiti minimalni mjesecni fond za osvježenje, kojim direktno raspolaže (voda, sok, kafa, maramice).

Bibliografija:

- 1.** Izvještaj o radu MKSJ-a, 1994. godina
http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_2004_en.pdf
- 2.** Informativna brošura za svjedoke međunaronog suda, Služba za žrtve i svjedoke, Sekretarijat MKSJ, 2007.
- 3.** Konferencija: "Mogući putovi ka pomirenju", izlaganje Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske, Odjel za podršku žrtvama i svjedocima u kaznenim postupcima i postupcima za kaznena djela ratnih zločina, Beograd, 12. – 14. novembar 2009.
- 4.** Regionalna konferencija "Podrška svjedocima i žrtvama" u organizaciji UNDP-a Hrvatske, oktobar 2009. Zagreb, izlaganje Slavice Peković, Okružni Sud u Beogradu, Veče za ratne zločine, Služba za podršku oštećenima i svedocima
- 5.** Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini, decembar 2008. god.
- 6.** Vodič kroz tranzicijsku pravdu u Bosni i Hercegovini, UNDP u Bosni i Hercegovini 2009. god.
- 7.** „Praksa Suda BiH u primjeni zaštitnih mjera prema svjedocima“, predavanje Minke Kreho, sutkinje Suda BiH, predstavljeno na UNDP seminaru za sudije: Procjena dokaza u postupcima ratnih zločina, 2. – 8. maj 2009. god.
- 8.** Rješavanje predmeta ratnih zločina u Bosni i Hercegovini: Izvještaj o kapacitetima sudova i tužilaštava u Bosni i Hercegovini za istragu, krivično gonjenje i procesuiranje ratnih zločina, UNDP 2008. god.
- 9.** „Pružanje podrške procesu tranzicije: Naučene lekcije i najbolja praksa u prijenosu znanja“, OSCE, septembar 2009. god.
- 10.** Bosna i Hercegovina – Izvještaj o napretku za 2009. godinu, Evropska komisija, Brisel 2009.
- 11.** Godišnji izvještaj MKSJ-a, 1995. god.

Prilozi

Prilog 1

Upitnici za istraživanje – Upitnici za tužioce i sudije

UPITNIK ZA TUŽIOCE

Opšte informacije

1. Koliko je tužilaca/ saradnika uključeno u procesiranje ratnih zločina?
2. Da li postoje tužoci/ saradnici koji se isključivo bave ratnim zločinima?
3. Koliko je predmeta zaprimljeno u rad tužilaštva?
4. Da li su tužoci upoznati sa Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka?
5. Da li tužoci znaju da su po Zakonu o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka Centri za socijalni rad u obavezi da pružaju psihološku podršku svjedocima (ČLAN 6)?
6. Da li su tužilaštva informirala Centre za socijalni rad o ovoj obavezi (prema članu 6 Zakona tokom istrage tužilaštvo je u obavezi izvjestiti centre za socijalni rad o uključenju ugroženog svjedoka u postupak)?
7. Da li su tužoci upoznati sa kapacetetom sudova (idem sudije)?

Status predmeta

1. Koliko je optužnica napisano?
2. Koliko je optužnica podneseno?
3. Zašto toliko? Koji su problemi – nedovoljan broj tužilaca, saradnika, itd?
4. Da li je problem što se ne može doći do svjedoka?
5. Zašto se ne može doći do svjedoka?
6. Da li je problem nepostojanje specijalizovanih policijskih jedinica/ili nesaradnja sa SIPA-om (pošto je SIPA državna agencija)?
7. Da li je problem što svjedoci ne žele da sarađuju?
8. Zašto ne žele (šta navode kao argument)?
9. Da li kao argument navode ličnu bezbednost i bezbednost svoje porodice (ne može im se osigurati bezbjednost u zajednici)?
10. Da li kao argument navode traumatiziranost (ne žele da se sećaju)?
11. Da li kao argument navode što u ranijem svjedočenju, pred drugim sudovima, nisu imali dobar tretman (neisplaćeni putni troškovi, nezainteresovanost službenika, neinformisanost svjedoka o proceduri itd)?

Psihološka podrška

1. Na koji način se kontaktira sa svjedocima radi svjedočenja?
2. Koji su resursi da bi se obezbjedilo prisustvo svjedoka (da li su dovoljni/nedovoljni)?
3. Koliko je svjedoka/žrtava-svjedoka tokom istrage tražilo psihološku podršku?
4. Za koliko je svjedoka/žrtava-svjedoka tužilaštvo zahtjevalo psihološku podršku?
5. Kako je to rješeno u slučajevima ograničenih tehničkih i stručnih kapaciteta sudova? Koje su mjeru tužiocu predlagali, kako bi se izašlo u susret potrebama svjedoka/ žrtava?
6. Da li su istražitelji/ tužiocu primjetili potrebu za pružanjem psihološke podrške svjedocima od kojih se uzimaju izjave tokom istrage?
7. Da li su istražitelji/tužiocu tražili pomoć stručnjaka u tim slučajevima? Na koji način su rješavali problem?
8. Da li su sami svjedoci tražili pomoć?
9. Da li tužiocu smatraju da je potrebno organizirati psihološku podršku svjedocima/žrtvama-svjedocima u toku istrage tj. da li psihološka podrška/odjeli za psihološku pomoć treba da bude/treba da budu i u strukturi tužilaštva?

Pitanja o NVO

1. Mišljenje tužilaštava o saradnji sa NVO
2. NVO mogu biti partneri u pravcu informiranja svjedoka o procedurama (ulozi tužioca, sudske, odbrane, pravima svjedoka, pravima optuženog itd – o procedurama). Da li bi to olakšalo proces rada tužilaštava (nalaženje svjedoka, uzimanje izjava itd.)
3. Da li tužilaštva misle da NVO mogu i trebaju biti uključene tokom istrage, ukoliko se ukaže potreba, u pravcu pružanja psihološke podrške svjedocima/ žrtvama?

UPITNIK ZA SUDIJE**Opšte informacije**

1. Koji je broj sudija/saradnika koji se bave ratnim zločinima?
 2. Da li postoje sudije/saradnici koji se isključivo bave ratnim zločinima?
 3. Koliko je predmeta zaprimljeno u rad suda?
 4. Da li pred sudom postoje mogućnosti za implementiranje Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka?
 5. Da li su u potpunosti upoznati sa zakonom?
 6. Da li sudije znaju da su po Zakonu o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka Centri za socijalni rad u obavezi da pružaju psihološku podršku svjedocima (ČLAN 6)?
 7. Da li je sud informisao Centar za socijalni rad o ovoj obavezi (prema članu 6 Zakona nakon podizanja optužnice sud je u obavezi izvijestiti centre za socijalni rad o uključenju ugroženog svjedoka u postupak)?
 8. Tehnički kapaciteti (potrebna elektronska i kompjuterska oprema, oprema za audio-video snimanje,prenos slike i zvuka)?
 9. Da li su zaposlene osobe koje mogu rukovati uređajima i održavati ih (tehničari)?
- DA NE
10. Da li imaju dovoljan broj sudnica i da li su opremljene?
 11. Da li postoje posebne prostorije za svjedoke/žrtve-svjedoke?
 12. Da li postoji poseban ulaz/ izlaz za svjedoke/žrtve-svjedoke?
 13. Ukoliko postoji odjel za pružanje psihološke podrške svjedocima/ žrtvama-svjedocima da li postoji optimalan broj zaposlenih osoba?
 14. Ako ne, da li je glavni razlog svih ovih nedostataka manjak finansijskih sredstava?
DA NE
 15. Postoji li mogućnost da se sa trenutno postojećim sredstvima kojima sud raspolaže riješi neki od problema?
DA NE
 16. Koja su vam sredstva potrebna da bi se ispunili svi zahtjevi Zakona (tehnički kapaciteti, edukacija zaposlenih itd)?
 17. Možete li napraviti procjenu potrebnih sredstava za uključivanje zaštitnih mjer prema važećem Zakonu o zaštiti u rad ovoga suda? Da li znate koliko je sredstava potrebno za konstruktivno proširenje i opremanje prostorija za svjedoke i sudnicu(ce); takođe, da li Vam je poznato koliko je sredstava potrebno za uspostavljanje nove organizacione jedinice – uposljavanje i obučavanje novog osoblja i održavanje opreme, i sl.?

Status predmeta

1. Koliko se predmeta ratnih zločina trenutno vodi pred Sudom?
2. Zašto se ne vodi više predmeta? Koji su problemi?

Izabratи неки od sljedećih odgovora:

- a. Optužnice nisu podnijete
- b. Manjkavost optužnica, zbog čega su odbačene
- c. Optužnice su prihvaćene, ali nema dovoljnog broja sudija i saradnika koji bi radili samo na predmetima ratnih zločina
- d. Optužnice su prihvaćene, ali nema dovoljno sudnica (i za mali i za veliki broj otuženih)
- e. Generalno ne postoje sudske i saradnici koji bi se bavili isključivo pitanjem ratnih zločina (ili je njihov broj nedovoljan)
- f. Normiranje sudske
- g. Nemogućnost obezbjeđivanja bezbjednosnih uslova svjedocima (da li su tužioци predlagali bezbjednosne/psihološke mjere)
- h. Nemogućnost obezbjeđivanja psihološke podrške svjedocima (da li su tužioци predlagali psihološke mjere)
- i. Drugi razlozi

Psihološka podrška

1. Za koliko svjedoka/žrtava-svjedoka je tužilaštvo zahtjevalo sigurnosne mjere?
2. Za koliko je svjedoka/žrtava-svjedoka tužilaštvo tražilo psihološku podršku?
3. Na koji način je rješen zahtjev (u skladu sa prethodnim odgovorima)?

Pitanja o NVO

1. Mišljenje sudova o saradnji sa NVO
2. Iako ne vode istrage (to je nadležnost tužilaštva), da li sudovi misle da NVO mogu i trebaju biti uključene tokom istrage, ukoliko se ukaže potreba, u pravcu pružanja psihološke podrške svjedocima/svjedocima-žrtvama?

Prilog 2**Tužilaštva i sudovi u Brčko Distriktu, Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine od kojih su prikupljeni podaci**

	Datum	Mjesto	Institucija	Predstavnik institucije
1	21. oktobar 2009.	Mostar	Kantonalni sud	Mladen Jurišić, predsjednik
2	26. oktobar 2009.	Zenica	Kantonalni sud	Zijada Alihodžić, predsjednica Faik Spahić, rukovodioč krvičnog odjeljenja
3	26. oktobar 2009.	Zenica	Kantonalno tužilaštvo	Redžo Delić, rukovodioč odjeljenja za ratne zločine
4	26. oktobar 2009.	Brčko	Osnovni sud	Jadranko Grčević, predsjednik
5	26. oktobar 2009.	Brčko	Tužilaštvo Brčko Distrikta	Amela Mustafić, tužiteljica
6	27. oktobar 2009.	Bihać	Kantonalno tužilaštvo	Asim Džafić, glavni tužitelj Nazif Felić, rukovodioč odjeljenja za ratne zločine
7	27. oktobar 2009.	Bihać	Kantonalni sud	Fikret Hodžić, rukovodioč krvičnog odjeljenja
8	27. oktobar 2009.	Doboj	Kantonalni sud	Mladen Ružočić, predsjednik
9	27. oktobar 2009.	Doboj	Okružno tužilaštvo	Salih Memić, glavni tužitelj
10	27. oktobar 2009.	Banja Luka	Okružno tužilaštvo	Branko Mitrović, tužitelj
11	27. oktobar 2009.	Banja Luka	Okružni sud	Želimir Lepir, rukovodioč odjeljenja za ratne zločine
12	28. oktobar 2009.	Trebinje	Okružni sud	Bojan Stević, glavni tužitelj
13	28. oktobar 2009.	Trebinje	Okružno tužilaštvo	Slobodanka Gačinović, glavna tužiteljica
14	29. oktobar 2009.	Goražde	Kantonalni sud	Miljana Bjelović, sutkinja
15	29. oktobar 2009.	Goražde	Kantonalno tužilaštvo	Mirsad Bilajac, glavni tužitelj Lazar Draško, tužitelj

Datum	Mjesto	Institucija	Predstavnik institucije
16	30. oktobar 2009.	Bijeljina	Okružni sud Radomir Aleksić, predsjednik
17	30. oktobar 2009.	Bijeljina	Okružno tužilaštvo Novak Kovačević, glavni tužitelj
18	2. novembar 2009.	Tuzla	Kantonalni sud Indira Hadžimehmedović, predsjednik
19	2. novembar 2009.	Tuzla	Kantonalno tužilaštvo Šesnam Čocić, glavni tužitelj
20	2. novembar 2009.	Sarajevo	Kantonalni sud Begzada Gavrankapetanović-Salihagić, predsjednica
21	2. novembar 2009.	Sarajevo	Kantonalno tužilaštvo Nives Kanevčev, glavna tužiteljica
22	3. novembar 2009.	Istočno Sarajevo	Okružni sud Bogdanka Dabić-Jovičić, predsjednica
23	3. novembar 2009.	Livno	Kantonalni sud Nedim Begić, predsjednik
24	3. novembar 2009.	Livno	Kantonalno tužilaštvo Vaso Marinković, glavni tužitelj
25	5. novembar 2009.	Novi Travnik	Kantonalni sud Katica Jozak-Mađar, predsjednica
26	5. novembar 2009.	Travnik	Kantonalno tužilaštvo Vjekoslav Vavar, tužitelj
27	6. novembar 2009.	Mostar	Kantonalno tužilaštvo Nijaz Mehmedbašić, glavni tužitelj
28	6. novembar 2009.	Široki Brijeg	Kantonalni sud Dragica Šimić, predsjednica
29	6. novembar 2009.	Široki Brijeg	Kantonalno tužilaštvo Ivan Hrštić, tužitelj
30	6. novembar 2009.	Istočno Sarajevo	Okružno tužilaštvo Ranka Mršić, predsjednica

Dodatni sastanci				
31	23. oktobar 2009.	Sarajevo	Visoko sudsko i tužilačko vijeće	Amra Jašarević, zamjenica direktora sekretarijata VSTV-a Majda Šalaka, zamjenica rukovodioca odjela za strateško planiranje
32	12. oktobar 2009.	Sarajevo	Visoko sudsko i tužilačko vijeće	Milorad Novković, predsjednik Admir Suljagić, šef kabineta
33	30. novembar 2009.	Sarajevo	Tužilaštvo BiH	Milorad Barašin, glavni tužilac

Tim za procjenu:

Lucia Dighiero, rukovoditeljica tima

Dragan M. Popović, savjetnik i koordinator za metodologiju

Lejla Hadžimešić, pomoćnica za izradu izvještaja/ istražiteljica za kantonalne sudove i tužilaštva u F BiH

Sanela Selmanović, pomoćnica za izradu izvještaja/ istražiteljica za okružne sudove i tužilaštva u RS

Prilog 3**Pregled opterećenja predmetima ratnih zločina na kantonalnim i okružnim tužilaštima i sudovima u BiH⁶¹**

Tužilaštvo	Koliko je tužilaca angažovano na predmetima ratnih zločina?	Da li se oni isključivo bave predmetima ratnih zločina?	Koliko je predmeta tužilaštvo do danas zaprimilo?	
Okružna tužilaštva u Republici Srpskoj				
1	Bijeljina	2	NE	66
2	Istočno Sarajevo	1	NE	80
3	Trebinje	4	NE	56
4	Doboj	3	DA	277
5	Banja Luka	1	DA	oko 300
Osnovno tužilaštvo Brčko Distrikta				
1	Brčko	3	DA	65
Kantonalna tužilaštva u Federaciji BiH				
1	Sarajevo	4	NE	N.P.
2	Tuzla	4	DA	422
3	Zenica	3	NE	N.P.
4	Mostar	4	NE	84
5	Bihać	2	NE	74
6	Livno	5	NE	N.P.
7	Široki Brijeg	0	0	0

⁶¹ Za zvanične podatke kontaktirati relevantnu entitetsku pravosudnu instituciju ili potražiti podatak u Državnoj strategiji za rad na predmetima ratnih zločina.

Sud	Da li se sudije isključivo bave predmetima ratnih zločina?	Predmeti koji se trenutno procesiraju		
		Broj zaprimljenih predmeta	Broj riješenih predmeta	Trenutno se procesiraju

Okružni sudovi u Republici Srpskoj					
1	Bijeljina	NE	1	0	1
2	Istočno Sarajevo	DA	5	1	1
3	Trebinje	NE	5-6	5-6	0
4	Doboj	NE	1	0	0
5	Banja Luka	DA	19	18	1
Osnovni sud Brčko Distrikta					
1	Brčko	DA	5	4	1
Kantonalni sudovi u Federaciji BiH					
1	Sarajevo	NE	35	33	2
2	Tuzla	NE	6	4	1
3	Zenica	NE	12	12	0
4	Mostar	NE	30	N.P.	N.P.
5	Bihać	NE	32	22	0
6	Livno	NE	6	2	4
7	Široki Brijeg	NE	1	0	0
8	Travnik	NE	11	10	0
9	Goražde	NE	2	0	0

N.P. – istražitelji tima na terenu nisu dobili precizne podatke za zločine

